

Siječanj 2019. Godina VI. Broj 10. **Besplatni primjerak**

Bilten Sinode

Službeno glasilo 1. Sinode Vrhbosanske nadbiskupije

BILTEN SINODE – Službeno glasilo Sinode Vrhbosanske nadbiskupije

Izdavač: Vrhbosanska nadbiskupija, Kaptol 7, BIH – 71000 Sarajevo

Nakladnik: Medijski centar Vrhbosanske nadbiskupije

Odgovara: Vinko kard. Puljić, nadbiskup Vrhbosanski

Glavni urednik: Mario Bernadić, generalni tajnik Sinode

Grafička obrada: Davor Krajinović - Medijski centar Vrhbosanske nadbiskupije

Tisak: CPU Printing company Sarajevo

Naklada: 2000 primjeraka

***Napomena:* Besplatni primjerak za internu upotrebu sinodskih članova**

ISSN 23037164

SADRŽAJ:

Riječ urednika <i>Vlč. dr. Mario Bernadić</i>	4
Osvrt na VIII. krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije <i>Tajništvo Sinode</i>	6
Rezultati IX. Sinodske ankete <i>Tajništvo Sinode</i>	9
Društveni (socijalni) nauk Katoličke Crkve <i>Vlč. dr. Mario Bernadić</i>	14
O kršćanskoj i ljudskoj odgovornosti <i>Vinko kard. Puljić</i>	19
I pravo na Krista je elementarno ljudsko pravo <i>Razgovor s mons. dr. Tomom Vukšićem, vojnim ordinarijem u BiH</i>	23
Ljudski rod u svjetlu zamora transcencije Teološko - etička refleksija o radu <i>Mr. sc. Igor Žontar</i>	30
Kršćanin u raljama neutralne etike <i>Vlč. dr. Oliver Jurišić</i>	42
Konsalting – ključni sastojak u receptu bilo kojeg poslovnog poduhvata <i>Daniel Kapeleti, dipl. oec.</i>	46

RIJEČ UREDNIKA

Poštovani čitatelji, pred nama je jubilarni deseti broj Biltena Sinode, službenog glasila Sinode Vrhbosanske nadbiskupije.

Držeći se već nekog uhodanog reda, prvo ćemo se osvrnuti na osmi krug dekanaških zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije, održanih 30. lipnja 2018. Tu ćemo se ujedno i prisjetiti protekle sinodske teme koju smo saželi pod evanđeosko pitanje „Gospodine, gdje stanuješ?“ (Iv 1,38). Tim riječima se svojedobno Gospodinu obratiše dva učenika Ivana Krstitelja, očito ga želeći bolje upoznati. „Dođite i vidjet ćete“ – odgovori im Isus. „Pođoše dakle i vidješe gdje stanuje i ostadoše kod njega onaj dan“ (Iv 1,39). Sa ovim se želi reći da nema kršćanskog puta mimo Gospodinovog. Biti kršćanin ne znači ništa drugo nego životom i primjerom nasljedovati svoga božanskog učitelja.

Zatim donosimo osvrt i na rezultate devete sinodske ankete pod nazivom „O značenju i smislu nekih važnijih pojmova kršćanskog života“. Cilj ove ankete je bio ispitati i razmotriti neke specifične naglaske i detalje s obzirom na našu vjeru i vjerski život. Specifičnost ankete se zrcali u datosti da su u njoj svi ponuđeni odgovori uglavnom točni, ali ne uvijek i podjednako točni.

Nakon toga ćemo predstaviti novu sinodsku temu „Poslanje Crkve u suvremenom društvu“. Pod ovim podrazumijevamo veći broj pitanja iz domene *Društvenog nauka Crkve*. Kako već za starozavjetne biblijske pisce, tako i za Isusove evanđeliste i apostole bilo je nekako samo po sebi jasno da vjera u biblijskoga Boga nije kadra samo iznjedrati neke osobne promjene u životu vjernika nego i one šire, društvene. Vjerovati u Boga – Oca, kao i u Njegovog Sina Isusa Krista sukladno znači vjerovati i u jednakost i dostojanstvo svake ljudske osobe. Ta vjera nije kadra samo promijeniti čovjeka nego i cijeli svijet.

Općenito govoreći, društveni nauk Crkve temelji se na razmatranju svekolikog društvenog poretka (*Ordo socialis*), te se izravnije bavi gospodarskim, političkim, socijalnim i kulturnim pitanjima, ukazujući pri tome i na sve one aktivnosti koje idu na štetu općem dobru kao i dostojanstvu i ravnopravnosti ljudske osobe. Ovdje ćemo ujedno ukratko predstaviti i samu povijest društvenog crkvenog nauka kao i neke njegove važnije dokumente.

Nakon toga slijedi i pastirska riječ nadbiskupa Vinka kard. Puljića o kršćanskoj i općenito ljudskoj odgovornosti. U kršćanskom duhu ljudski život se ne može poimati kao privatna svojina nego kao vrhunsko dobro od Boga povjereno čovjeku na upravljanje.

To je nešto o čemu ćemo na kraju samome Bogu morati polagati račun. Stoga, uz dragocjeni dar života ide i jedna višestruka odgovornost: za samog sebe, bližnjeg, svijet u kojem živimo, opće dobro itd.

Zatim donosimo i razgovor s vojnim ordinarijem u BiH, mons. dr. Tomom Vukšićem. S njim smo već jednom razgovarali u trećem broju Biltena. Ovaj put razgovaramo o osjetljivim pitanjima migracija, ljudskih prava, kao i o poslanju Crkve u suvremenom društvu.

Tu su još tri - nadam se - korisna članka. Vlč. dr. Oliver Jurišić nam piše o problemu tzv. neutralne etike. Mr. Igor Žontar nam donosi jednu opsežnu filozofsko-teološku studiju o ljudskome radu, a ekonomist Daniel Kapeleti govori o važnosti savjetovanja u poslovnom kontekstu.

Za kraj napominjemo da bi ovaj broj Biltena trebao poslužiti i kao radni materijal za deveti krug dekanatskih zasjedanja koji bi se trebao održati u subotu, 16. ožujka 2019. Kako već uobičajavamo, župnici bi za tu prigodu sa svojim vijećnicima trebali pripremiti prikladna izlaganja, a dodatne informacije o svemu tome ćemo u skorije vrijeme proslijediti i putem službenog dopisa.

U Sarajevu, 14. siječnja 2019.

**vlč. dr. Mario Bernadić,
generalni tajnik Sinode VN**

OSVRT NA VIII. KRUG DEKANATSKIH ZASJEDANJA VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE

Osmi krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije održan je u subotu, 30. lipnja 2018. godine. Zbog opravdanih razloga, jer je to već bilo vrijeme godišnjih odmora, neki susreti su pomjereni tjedan prije ili poslije. Na koncu, ukupno je održano dvanaest susreta, dok susret Brčanskog dekanata tek treba biti održan.

Već po običaju, najviše sudionika je prisustvovalo susretu Doborskog dekanata u Odžaku (100). Ponovno je pozitivno iznenadio i susret našeg najraseljenijeg i ratom najteže pogođenog Derventskog dekanata (44). Stoga se čovjek zbilja mora upitati kako to da se u nekim desetorostruko većim dekanatima okupi jedva dvadesetak ili tridesetak sudionika. Sasvim je izgledno da bi se tu i tamo trebalo uraditi znatno više oko promocije i organizacije dekanatskih susreta.

Pod „negativno“, moglo bi se spomenuti i ono da jedan manji broj župa već tradicionalno ne sudjeluje na dekanatskim sinodskim susretima. U tome smislu, čak se bilježi da neki vijećnici s takvih župa samoinicijativno dođu na susrete, svjedočeći pri tome kako njihovi župnici ne čine apsolutno ništa da i sami dođu, te organizirano povedu i druge župske vijećnike. No, kako rekosmo, srećom se radi o minornom broju župa. Treba istaći kako većina župa sudjeluje u dekanatskom sinodskom radu, a pri tome je evidentno da veliki dio njih sudjeluje angažirano i aktivno, na čemu im treba i zahvaliti.

Tema i smisao susreta

Temu osmog kruga dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije saželi smo pod biblijsko pitanje „Gospodine, gdje stanuješ“ (Iv 1,38). Tim riječima se svojedobno Gospodinu obratiše dva učenika Ivana Krstitelja, očito ga želeći bolje upoznati. „Dođite i vidjet ćete“ – odgovori im Isus. „Pođoše dakle i vidješe gdje stanuje i ostadoše kod njega onaj dan“ (Iv 1,39). Već smo u proteklom broju Biltena pisali o tome kako je Gospodinov put nerazdvojiv od puta Njegovih učenika. Usporedno s početkom svojeg javnog djelovanja, Gospodin počinje okupljati i svoje učenike. Dakle, tu kao da nema mjesta za nekakvu Isusovu „solo“ fazu. Kao da su učenici cijelo vrijeme morali biti tu uz Njega, od početka do kraja Njegovog javnog poslanja, a ovo osobito zajedništvo će na kraju prerasti u utajstveno zajedništvo *mističnog tijela Kristova*.

Zbog čega onda i mi danas postavljamo pitanje „Gospodine, gdje stanuješ?“ Je li ovo pitanje uopće potrebno, i ako jeste, zbog čega? Možda bi se u ovom smislu bilo najbolje osvrnuti na riječi pape Benedikta XVI. koje je još kao mladi minhenski profesor dogmatike naveo u svojem znamenitom djelu *Uvod u kršćanstvo*. Papa tu govori o jednom svojevrsnom *scandalumu* onog „nekoć i danas“, odnosno, o tome kako u današnjem vremenu i nije lako naviještati i svjedočiti jednu vjeru koja je zasijana tamo nekad prije dvije tisuće ljeta. „Onaj koji pokušava tumačiti vjeru ljudima koji se kreću u današnjem životu i mišljenju stvarno može izgledati kao kakav klaun, ili možda radije kao netko tko je ustao iz nekog antičkog sarkofaga i ušao u današnji svijet u nošnji i mišljenju antike, pa niti on razumije taj svijet, niti svijet razumije njega. Međutim, ako je onaj koji pokušava naviještati vjeru dovoljno kritičan prema samome sebi, ubrzo će primijetiti da tu nije riječ samo o formi, o krizi odijela u koje je teologija odjevena. Čovjek koji ozbiljno shvaća težinu teološkog pothvata u odnosu na ljude našeg vremena iskusit će i spoznati ne samo teškoću tumačenja nego i nezaštićenost svoga vlastitog vjerovanja, (tj.) tjeskobnu moć nevjerovanja usred vlastite želje da vjeruje“ (str. 17). Reklo bi se jednostavno, živeći i svjedočeći svoju vjeru vjerojatno ćemo prvo steći uvjerenje kako sa onima „tamo“ nešto nije u redu. Mi smo kao sve dobro uradili i rekli, ali oni su tvrdokorni. Međutim, ukoliko budemo dovoljno samokritični i poštteni prema samima sebi, počet ćemo sve bolje uviđati i svoj vlastiti problem, svoju poslovičnu grešnost, svoju malovjernost, svoju ograničenost, hladnoću i mizeriju. Jednostavno, ne možeš liječiti druge ako sam nisi izliječen, i ne možeš druge obraćati ako sam nisi obraćen. U tom jednom trenutku kao da se sve mora započeti iz početka. A tu onda dolazi i ono učeničko pitanje upućeno Učitelju: „Gdje stanuješ?“ „Želim te bolje vidjeti, želim te bolje čuti, želim bolje razaznavati Tvoju volju, želim se potpunije na Tebe osloniti i prepustiti svoj bijedni život tebi...“. Tko svoju vjeru prima „zdravo za gotovo“ kao već samu od sebe zrelu, potpunu i formiranu, taj obično ni nema nešto puno vjere nego samo iluziju posjedovanja iste.

Mnoga pitanja i mnoga rješenja

Naznačena tema osmog kruga dekanatskih zasjedanja izgledno nije nešto što možemo trenutačno u potpunosti dokučiti. Ona je po sebi više jedan poziv na otvoreno i zajedničko učeničko promišljanje. U tom kontekstu smo tijekom zasjedanja mogli čuti različita izlaganja. Netko se pri tome više pozivao na vjerničku praksu svoje župe, a netko drugi na osobne primjere, bilo da je riječ o nečijem obraćenju ili ozdravljenju. Na temelju svega ovoga kao da počinje jačati svijest o širini i složenosti vjere, ali i samoga ljudskog života, a Bog bi sa svim tim momentima trebao imati veze, kao i mi s Njim.

Većina sudionika je kao temelj svoga promišljanja uzela tekst Vinka kard. Puljića, nadbiskupa vrhbosanskog iz proteklog broja Biltena pod nazivom „Gospodine, gdje stanuješ“.

Podsjećanja radi, uzoriti kardinal Puljić je koncipirao učeničku potragu za Gospodinom kroz dvanaest točaka:

- Krist u Crkvi;
- Krist u liturgijskim činima;
- Krist u Euharistiji;
- Krist u osobi svećenika;
- Krist u trajnoj prisutnosti u euharistijskim prilikama;
- Krist u (ostalim) sakramentima;
- Krist u molitvi zajednice;
- Krist u bratu čovjeku;
- Krist u poglavarima;
- Krist u nama po savjesti;
- Prebirući krunicu – Riječi Božjoj;
- Krist u obraćenju srca;

Svakako se nadamo da će sve ovo biti jedan trajni poticaj za sve nas i našu nadbiskupiju, kao što je i učenički hod za Gospodinom po sebi nešto trajno i neprolazno, sve do u vječnost.

Tajništvo Sinode

REZULTATI IX. SINODSKE ANKETE: O ZNAČENJU I SMISLU NEKIH VAŽNIJIH POJMOVA KRŠĆANSKOG ŽIVOTA

Napomena:

- U anketi je sudjelovalo 466 ispitanika iz dvanaest dekanata. Dekanatsko zasjedanje Brčanskog dekanata će biti održano naknadno.
- Rezultati se predstavljaju već po običaju tako da se uz svaki odgovor prvo navodi ukupni broj zaokruživanja, a zatim se ista vrijednost radi bolje preglednosti navodi i procentualno.
- Većinski odgovor je naglašen masnim (**Bold**) slovima i brojkama, dok je drugi dominantni odgovor zakrivljen (*Kurziv*).
- Kod nekih odgovora prisutna su manja statistička odstupanja, jer pojedini sudionici nisu davali odgovore na sva pitanja, već samo na neka.

1. Ime Isus za mene prvenstveno znači:

- a) **Moj Bog i spasitelj; (348 – 78%)**
- b) *Prijatelj i učitelj; (80 – 18,2%)*
- c) *Pomoćnik i utješitelj; (15 – 3,3%)*

2. Blaženu Djevicu Mariju osobno doživljam prvenstveno kao:

- a) **Majku Kristovu i majku Crkve; (290 – 65%)**
- b) *Pomoćnicu kršćana i utjehu žalosnih; (85 – 19%)*
- c) *Uzor čistoće i svetosti; (56 – 12,5%)*

3. Riječ Crkva za mene ponajprije znači:

- a) Vjerska institucija kojoj pripadam; (67 – 15%)
- b) *Zajednica vjernika koja sa svojim biskupom i svećenicima slavi sv. misu; (120 – 27%)*
- c) **Mjesto susreta s Bogom i dragim ljudima; (256 – 57,5%)**

4. Sv. misu bi prije svega opisao kao:

- a) *Zajednički molitveni susret; (120 – 27%)*
- b) **Spomen-čin Kristove žrtve na križu; (214 – 48%)**
- c) Najvažnije mjesto izgradnje našeg katoličkog identiteta; (109 – 24,5%)

5. Riječ Caritas za mene prvenstveno znači:

- A. Mjesto gdje Crkva dijeli humanitarnu pomoć; (48 – 10,8%)
- B. *Kršćanska bratska ljubav u širem smislu riječi; (193 – 43,2%)*
- C. **Pastoralna institucija Katoličke Crkve koja pomaže potrebitima i osnažuje ih u vjeri; (200 – 45%)**

6. Riječ vjera za mene prije svega znači:

- a) **U svakoj prilici i društvu priznavati da Bog postoji; (194 – 43,5%)**
- b) Nadati se uvijek i u svakoj situaciji dobru; (56 – 12,5%)
- c) *Živjeti u uvjerenju da ovaj svijet nije jedini svijet, kao i da ovaj život nije jedini život; (187 – 42%)*

7. Riječ poniznost bi prvenstveno opisao kao:

- a) *Ne isticati puno sebe u društvu; (81 – 18,2%)*
- b) **Boga se bojati a ljude poštovati; (288 – 64,5%)**
- c) Tražiti u životu rado mišljenje i savjet drugih ljudi; (62 – 14%)

8. Riječ poštenje bi osobno opisao kao:

- a) *Poštivanje Božjih ali i ljudskih zakona; (176 – 39,5%)*
- b) Biti dobar i blag čovjek; (38 – 8,5%)
- c) **Činiti drugima kako bi želio da i oni meni čine; (230 – 51,5%)**

9. Molitvu osobno doživljam prvenstveno kao:

- a) *Duševnu hranu; (108 – 24,2%)*
- b) **Razgovor s Bogom; (303 – 68%)**
- c) Sredstvo vlastitog spasenja; (35 – 8%)

10. Riječ žrtva me prije svega asocira na:

- a) *Post i molitvu; (105 – 23,5%)*
- b) Svojevoljno trpljenje za neki viši cilj; (76 – 17%)
- c) **Istinsku ljubav, jer rado trpimo samo za ono što istinski volimo; (259 - 58%)**

KRATKI OSVRT NA DEVETU SINODSKU ANKETU

Kao prvo, voljeli bismo istaći da se u ovoj anketi, za razliku od nekih prethodnih, nije imalo što posebno pogriješiti. Naime, cilj ankete je bio ispitati i razmotriti neke specifične naglaske i detalje s obzirom na našu vjeru i vjerski život. Svi ponuđeni odgovori u anketi su manje ili više točni, s tim da su neke sitnice ipak vrlo važne. Ne kaže li se često ono da „sitnice život znače“!?

Prvo ćemo nešto reći o pozitivnim iznenađenjima:

- U prvom pitanju većina ispitanika u odnosu na kršćansku vjeru pravilno razaznaje da je Krist prvenstveno za nas *Bog i spasitelj*. To što je On i učitelj, pomoćnik i prijatelj, jako je fino. No, realno gledajući, prijatelja i pomoćnika ima puno, ali Bog i spasitelj je samo jedan.
- Slično važi i za drugo pitanje. Marija se razaznaje u vjeri prvenstveno kao *Majka Kristova i Majka Crkve*. Crkva i Krist imaju samo jednu Majku Mariju,

a svetih uzora, pomoćnika i tješitelja možemo pronaći još dosta u okvirima naše vjere.

- Kod četvrtoga pitanja opet jasno i precizno... Istina je da sv. misa najvažnije mjesto izgradnje našeg katoličkog identiteta; također je istina da je sv. misa molitveni susret, ali onkraj svega toga, sv. misa je prvenstveno *spomen-čin Kristove spasiteljske žrtve!*

- U petom pitanju većina ispitanika ispravno razaznaje da je *Caritas pastoralna institucija Katoličke crkve koja pomaže potrebitima i osnažuje ih u vjeri*. Druga ispravna solucija je dobila gotovo isti broj glasova, ona koja kaže da je *Caritas kršćanska ljubav u širem smislu riječi*. Na kraju, također se ispravno razaznaje da je od svega toga Caritas najmanje *mjesto gdje se dijeli humanitarna pomoć*. Doduše, o ovome svemu smo već govorili raniji, zaključivši da je potrebno raditi na promjeni ovakvog mentaliteta među našim vjernicima, a koji pristupa Caritasu upravo kao i bilo kojoj drugoj, svjetovnoj humanitarnoj organizaciji.

- U osmom pitanju se također teološki vrlo ispravno i korektno riječ „poštenje“ veže prvenstveno uz *zlatno moralno pravilo – čini drugom kako bi želio da i on tebi čini*. Kao druga solucija je izabrano ono da se poštuju *Božji, ali i ljudski zakoni*, što je također po sebi ispravno i točno. Najslabije je prošlo ono *da ja važno biti dobar i blag čovjek*, a što po sebi također svjedoči u korist jednog dobrog rezoniranja naših vjernika. Reklo bi se, naravno da treba biti dobar i blag, ali kako, kada, prema kome te koliko? Kršćansko poimanje poštenja traži svoju uporišnu točku u neprolaznim *božanskim zakonima (transcendentalnim korektivima)*, a ne u subjektivnim sporadičnim nagnućima vlastite blagosti i dobrote.

- U devetom pitanju najviše se ispitanika opredijelilo za opciju da je molitva *razgovor s Bogom*. Isus izričito kaže: „*Više vas ne zovem slugama jer sluga ne zna što radi njegov gospodar; vas sam nazvao prijateljima jer vam priopćih sve što sam čuo od Oca svoga*“ (Iv 15,5). Dakle, prijatelji smo Božji, i sasvim je logično da prijatelji međusobno prijateljski razgovaraju. Molitva ne smije biti samo iskanje i kamčenje nečega.

- U desetom pitanju ispitanici također u pozitivnom kršćanskom duhu *povezuju pojam žrtve s ljubavlju*. Uistinu, slobodno i ne prisiljeno se možemo žrtvovati samo za ono što istinski i nesebično volimo.

A sada i pokoja možebitna kritika:

- U trećem pitanju većina ispitanika se izjasnila da Crkvu *osjećaju mjestom susreta s Bogom i ljudima*. Ovo je po sebi točno, ali još je točnije bilo ono pod „B“, da je *Crkva zajednica vjernika koja sa svojim biskupom i svećenicima slavi svetu misu*. Inače, Crkvu je ovako definirao još u 3. st. Sv. Ciprijan. Ovo moguće svjedoči i o jednom naglašenom tradicionalističkom mentalitetu kod brojnih naših vjernika, ali i klerika. U crkvu treba ići, to ima veze s Bogom i ljudima, tako je oduvijek bilo, i - ako Bog da - i dalje će biti. To je svakako ohrabrujući stav, ali kao da mu nedostaje nešto teološke i duhovne dubine.
- U šestom pitanju se također može govoriti o eventualnoj omašci. Većina je vezala pojam vjere uz *vjerničko svjedočenje* (A); drugi po učestalosti odgovor je bio da se vjera veže prvenstveno uz *eshatološku svijest* (C). No, s teološke strane gledano, jednako važno, ako ne i najvažnije bi bilo ono pod „B“ – da je *vjera po sebi temelj jedne pozitivne nade*. Barem je tako vjeru definirao pisac Poslanice Hebrejima (11,1). Možda ovdje ishitreno izvlačimo neke važne zaključke, ali čini se tako i iz dosadašnjeg tijeka Sinode da je ta dimenzija nade upravo ono na čemu zajednički trebamo puno raditi. Za nas kao da je posve jasno da svoju vjeru treba hrabro svjedočiti; za nas također kao da je sasvim jasno da se pred prijetnjom smrti Bogu treba obratiti, i za grijehе pokajati. Ali, kao da još uvijek nije skroz jasno da bi nas vjera prvenstveno trebala činiti radosnim ljudima i „nepopravljivim“ optimistima.
- I na kraju ponešto i o sedmom pitanju. Većina ispitanika je povezala pojam poniznosti sa *strahom Božjim i poštivanjem čovjeka*. Drugi po učestalosti odgovor (A) je poniznost povezoao s *pristojnim i nenametljivim ponašanjem*. No, kao da nismo uspjeli uvidjeti onu prevažnu povezanost *poniznosti i duha suradnje*. Mi često ono „neka, ja ću“ ili „neka, sam ću“ doživljavamo kao uzorno vjerničko ponašanje. Međutim, ovo je vrlo upitno. Svjedočimo li tako svoju *požrtvovnost* ili možda svoje *nepovjerenje* i *definitivnu razočaranost* u čovjeka? Obvezuju li Božje zapovijedi samo mene ili sve ljude na svijetu? Trebam li se možda od usamljenog pravednika prometnuti u proroka i apostola koji će i druge ljude hrabro i „bez pardona“ pozivati da rade za Božju stvar? Osim toga, zar je moja glava toliko pametna da ne bi mogla biti još i pametnija ako bi se udružila s nekoliko drugih kršćanskih glava?

Anketu pripremilo, provelo i obradilo Tajništvo Sinode VN

DRUŠTVENI (SOCIJALNI) NAUK KATOLIČKE CRKVE

Ako se osvrnemo na Isusov evanđeoski navještaj, teško je ne primijetiti njegovu naglašenu društveno-socijalnu dimenziju.¹ Recimo, u vjerojatno najpoznatijem evanđeoskom sudskom scenariju, onom iz Matejevog evanđelja (25,31-46), Isus kao bitni kriterij ulaska u blaženo zajedništvo božanskoga života ne zadaje nekakvu osobnu potragu za uzvišenom - i čovjeku nedostižnom - anđeoskom čistoćom. Naprotiv, naglasak leži na konkretnim milosrdnim djelima ljubavi prema „malima“, pri čemu čak ni najobičnija čaša vode pružena u Isusovo ime neće biti zaboravljena (Mk 9,41).²

U ovom kontekstu i papa Franjo primjećuje kako se kršćanska ljubav uvijek odlikuje *konkretnošću*. Ona po sebi nije nekakav „uzvišen osjećaj“ niti „ekstaza srca“. Kršćanska ljubav je konkretna. Sam Isus, kada govori o ljubavi, govori o opipljivim stvarima: „nahriniti gladnog“, „posjetiti bolesnog“ i druge konkretne stvari. Dakle, ljubav je konkretna, kada nema te opipljivosti, tada se živi iluzija kršćanstva, jer nije jasno u čemu je središte Isusove poruke. Takva ljubav ne postaje opipljivom, nego postaje iluzija ljubavi, poput one iluzije kakvu su imali učenici kad su gledajući Isusa mislili da pred sobom imaju utvaru.³

Naravno, i brojni drugi Isusovi govori i izreke sadrže naglašenu društveno-socijalnu dimenziju. U tom smislu mogli bismo osobito naglasiti njegovo načelo iz Mt 20,25-28: „*Znate da vladari gospoduju svojim narodima i velikaši njihovi drže ih pod vlašću. Neće tako biti među vama! Naprotiv, tko hoće da među vama bude najveći, neka vam bude poslužitelj. I tko god hoće da među vama bude prvi, neka vam bude sluga. Tako i Sin Čovječji nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj daje kao otkupninu za mnoge.*“ Vidimo, dakle, uhodanom eksploatacijskom modelu vladanja Isus suprotstavlja jedan novi put poniznog i požrtvovnog služenja za zajednicu kojom se upravlja.

¹ Usp. Marijan VALKOVIĆ, Socijalni nauk Crkve i socijalna politika, Rev. soc. polit., god; I, br. 1, Zagreb 1994. Str. 15 – 23; ovdje 16. Izvor: <https://hrcak.srce.hr/file/46690>

² Usp. L. SCHEFFCZYK - Anton ZIEGENAUS, *Katholische Dogmatik, Bd.2, Der Gott der Offenbarung*, Aachen 1996., Str. 137-140.

³ Usp. Sergio RUBIN - Frances AMBROGETTI, *Papa Franjo o životu i vjeri*, Verbum, Split, 2015., str. 9-10.

I brojni drugi biblijski tekstovi izražavaju istančanu društveno-socijalnu svijest. Spomenut ćemo u tome smislu barem onu malu ali iznimno važnu Pavlovu *Poslanicu Filomenu*. U ovom pismu (poslanici), apostol Pavao se obraća svome učeniku, inače bogatom Grku Filomenu s jednim vrlo specifičnim zahtjevom. Naime, Filomen je poput drugih imućnika svoga vremena imao robove, a među njima i izvjesnog Onezima koji se nešto bio ogriješio od svoga gospodara, pa je u strahu od okrutne kazne pobjegao Pavlu. Međutim, pošto je Pavao i sam u to vrijeme bio progonjen, te nemogavši Onezimu pružiti sigurno utočište, odlučuje se na smion potez. Piše Filomenu da natrag primi svoga odbjeglog roba, i da s njime postupa blago, podsjećajući ga da je i on sam (Filomen) donedavno - premda gospodar - bio rob grijehu, te da ga je Krist oslobodio. Dakle, za najvrjednijeg Kristovog apostola po sebi je bilo sasvim jasno da vjera u Krista ne podrazumijeva samo neke nutarnje, duhovne i osobne promjene u životu vjernika, nego i one šire, međuljudske, odnosno, društvene. Na drugom mjestu apostol Pavao izričito kaže: „Nema više: Židov - Grk! Nema više: rob - slobodnjak! Nema više: muško - žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!“ (Gal 3,27-28). Dakle, vjera u Isusa Krista podrazumijeva i vjeru u međusobnu jednakost i dostojanstvo svake ljudske osobe.

Rerum novarum

Društveni nauk Crkve temelji se na razmatranju svekolikog društvenog poretka (*Ordo socialis*), te se izravnije bavi gospodarskim, političkim, socijalnim i kulturnim pitanjima, ukazujući pri tome i na sve one aktivnosti koje idu na štetu općem dobru kao i dostojanstvu i ravnopravnosti ljudske osobe.

Premda je - kako smo već rekli - kršćanska poruka i misao od samih početaka bila osjetljiva na društvena i socijalna pitanja, kao istinski začetak jednog sustavnog društvenog nauka Crkve mogli bismo uzeti encikliku Leona XIII. *Rerum novarum* iz 1891. godine. Enciklika *Rerum novarum*, primjećujemo, nastaje u vrlo turbulentnom vremenu s kraja 19. st. koje je bilo obilježeno brojnim društvenim promjenama i potrelima. S jedne strane, u jeku je industrijska revolucija kao i strelovit znanstveni i kulturni razvoj. S druge strane, među obespravljenim radništvom sve više jačaju socijalističke ideje koje prijete sveobuhvatnim društvenim prevratom. Papa Leon XIII. dobro uočava taj sve dublji jaz između „ljudske djelatnosti i kapitala“, kao i općenito države te njezinih pučana. Enciklika se stoga snažno zalaže za prava radnika. Podržava stvaranje njihovih udruženja/sindikata (br. 37), ali se protivi socijalizmu koji se označava kao „krivi lijek“ (br. 3). Osim toga, socijalizam po sebi raspiruje zavist i nasilje, te se protivi privatnom

vlasništvu koje je naravnog prava (br. 6). Pravo na privatno vlasništvo stoji usko u vezi s načelom čovjekove slobode. Uz to ide i čovjekovo pravo na privatnost koje ne smije narušiti nitko, pa čak ni država. Jednostavno, čovjekova sloboda podrazumijeva postojanje nekih granica koje se ne smiju prekoračiti (br. 11). S druge strane, socijalizam se sa svojom kolektivističkom logikom pokazuje kao opasnost za „privatnu inicijativu uma“ i „marljivost pojedinaca“ (br. 12).

Drugi dio enciklike govori o „pravim lijekovima“. Prvo se ističe kako je aktualna društvena nejednakost svojevrсна posljedica grijeha (br. 14), a zatim se predlaže uređenje društvenih i proizvodnih odnosa na temeljima načela sloge i pravednosti. „Najveća je dužnost poslodavca da svakome dadu što je pravo“ (br. 17). Dakle, s jedne strane, poslodavci bi morali brinuti o pravima i dostojanstvu osobe radnika. S druge strane, radnici bi se trebali suzdržavati od nereda i nasilja. U zaključnom broju (45), ljubav se označava kao kraljica društvenih kreposti.⁴

Na četrdesetu godišnjicu od izlaska enciklike *Rerum novarum*, papa Pio XI. će je u svojoj enciklici *Quadragesimo anno* nazvati „Velikom poveljom“ (Magna charta) katoličkog socijalnog nauka.⁵ Osim ove dvije, spomenut ćemo još nekoliko važnih socijalnih enciklika. Recimo, *Pacem in terris* (*Mir na zemlji*), od pape Ivana XXIII. iz 1963. *Laborem exercens* (*O ljudskom radu*), od svetog pape Ivana Pavla II. iz 1981., te svakako *Deus caritas est* (*Bog je ljubav*) od pape Benedikta XVI. iz 2006.

Deset temeljnih načela katoličkoga društvenog nauka

Društveni nauk Katoličke Crkve po sebi svakako predstavlja opširnu i kompleksnu temu, koju je po sebi teško cjelovito izložiti na ovako malom prostoru. Ovdje ćemo stoga obratiti pozornost na neka njegova temeljna načela:

1. Središnja i određujuća točka svega društvenog nauka Crkve jest *dostojanstvo i apsolutna vrijednost ljudske osobe*, što se odnosi kako na čitava čovjeka tako i sve ljude.

⁴ Papa Lav(Leon) XIII., *Enciklika Rerum novarum*, ENCIKLIKA NJEGOVE SVETOSTI PAPE LAVA XIII. KATOLIČKOM SVIJETU O STANJU RADNIKA, (15. 5. 1891.), Izvor: http://www.zupa-svanastazija.com/images/dokumenti/Rerum_novarum.pdf

⁵ Usp. Marijan VALKOVIĆ, *Socijalni nauk Crkve i socijalna politika*, 16.

Ljudska osoba po sebi je uvijek cilj, nikada sredstvo. Osoba je živa slika Božja. Stoga ljudski život ima svetu i nepovredivu vrijednost sve od časa začeća pa do smrti.

2. Obitelj, jedna i nerazdvojiva, jest zajednica ljubavi u kojoj ljudsko biće raste i razvija se do potpune zrelosti. Po *načelu supsidijarnosti*, ona je prirodna zajednica koja prethodi svim drugima, i nju treba pomagati da može ostvarivati svoju svrhu, te da ne bude zamjenjivana ili potiskivana u svojoj odgovornosti.

3. *Načelo supsidijarnosti* želi istaći kako društvo po sebi uvijek ima prednost nad državom. Slično kao i u prethodnom slučaju, kao što država mora poštivati nepovredivost obitelji, ona također treba njegovati autonomiju svih „posredničkih instanci“ između sebe i obitelji, bilo da je riječ o školstvu i zdravstvu, bilo o šarolikom svijetu volontarijata.

4. *Solidarnost*, koja označava čvrsto opredjeljenje da se ostvaruje opće dobro, jedan je od stožera društvenoga nauka Crkve, koji se zbog toga i naziva *solidarizam*. Prema kršćanskom shvaćanju osoba se ostvaruje u zajednici. Danas se prema tome prosuđuju različiti pokreti, stranke i programi. Negiranje solidarnosti je pravi grijeh, koji može zadobiti i dimenzije socijalnog i strukturalnog grijeha. Kao osobit oblik kršenja solidarnosti danas se uzima *lihvarstvo*, bilo ono javno ili privatno.

5. Na tom području sve više zadobiva povlaštenu vrijednost *opredjeljenje i briga za siromašne*, koje je evanđeosko načelo i poradi toga obvezujuće kako za pojedince tako i za zajednicu. Politika, koja se shvaća kao proširena dimenzija ljubavi, za kršćanina treba biti prije svega zauzetost za siromašne.

6. *Privatno vlasništvo* ima posebnu ulogu unutar socijalnoga nauka Crkve. Kako je već bilo rečeno, ono se potvrđuje zbog dostojanstva i slobode ljudske osobe, kao i zbog toga da bi učinilo djelotvornijom ljudsku djelatnost, ali treba biti izričito povezano s univerzalnom namjenom dobara; zbog toga ono ima socijalnu funkciju, ili, kao što veli papa Ivan Pavao II., ima socijalnu hipoteku. Privatno vlasništvo nastaje iz rada i prema radu treba težiti.

7. *Višak* što ga posjeduju pojedinci ili narodi ne pripada onima koji ga posjeduju, nego, prema naučavanju crkvenih otaca, siromašnima, bliskima i dalekima. Suvišak se ne mjeri po tome koliko nekome preostaje, nego prema tome koliko nedostaje drugima.

8. U proizvodnji dobara treba imati na umu *prvenstvo čovjeka pred radom*, sa svim posljedicama što ga to prvenstvo sa sobom donosi; prvenstvo rada pred kapitalom (s otvorenošću prema svim vrstama suvlasništva, su-upravljanja, radničkim dioničarstvom i sl.), prvenstvo osobe pred profitom i slobodnim tržištem. Ekonomijom treba

efikasno upravljati, ali ne na račun solidarnosti. Očuvanje stvorenoga (okoliša, prirode) je granica koju ni jedna ljudska djelatnost ne smije prijeći.

9. U perspektivi istinske demokracije, *svi trebaju biti dionici političkog života*, iako na različite načine. Osobito kršćani ne smiju bili ravnodušni prema zajedničkim problemima. To od njih zahtjeva ljubav kao i krepost nade. Na tom zajedničkom području danas zauzima posebnu važnost problem informacije, čije djelovanje treba biti regulirano zakonom istine i objektivnosti i ublaženo stvarnim pluralizmom.

10. Danas, u globaliziranom svijetu, više nego ikada prije, socijalno pitanje dobiva važnost planetarne kategorije: *nema ničega na svijetu što nema utjecaja na cijeli svijet!* Bijeda i glad koji vladaju u zemljama trećega svijeta, velikim dijelom su posljedica ljudskog egoizma i rasipanja. Zbog toga se od svih nas traži mentalitet obraćenja, primjenjujući također i različite načine borbe protiv iskorištavanja koja su danas na djelu, te stvaranje novih struktura koje će zamijeniti ove sadašnje, grješne. *Solidarnost* je novo ime mira.⁶

vlč. dr. Mario Bernadić,
generalni tajnik Sinode VN

⁶ Usp. Deset temeljnih načela katoličkog socijalnog nauka, *Socijalna akademija. Udruga za promicanje načela kršćanskog socijalnog nauka*, poziva se na *Don Giordano FROSINI, vicario generale di Pistoia: Decalogo della dottrina sociale della chiesa, u SETTIMANA, br. 6, od 12. II. 1995. str. 4.* Izvor: <http://www.socijalna-akademija.hr/nacela.htm> (Stanje: 05.01.19.).

O KRŠĆANSKOJ I LJUDSKOJ ODGOVORNOSTI

Čini se kako je govor o *odgovornosti* danas sve manje prisutan. Steže se dojam da, ako se za tu riječ pokatkada i čuje, to biva uglavnom onda kada se drugoga poziva na odgovornost, kada se u drugoga upire prstom, kada se krivnja želi zbaciti sa svojih pleća i oprati ruke od vlastite odgovornosti. Ne podsjeća li nas to na Pilatovo pranje ruku pred Kristom i onima koji su ga gurali u smrt (Mt 27,24). Ne vraća li nas to još na same početke kada je Adam odgovornost za svoj grijeh prebacio na Evu, a Eva na Zmiju (Post 3,12-13).

Kao što to i sam pojam sugerira, naša odgovornost za nekoga ili nešto u odnosu je prema nekome većem od nas samih, prema nekome tko nam je povjerio neku zadaću, neku vrijednost. A ako mi je povjereno, znači da to nešto nije moje vlasništvo i da ću za to -vraćamo se na početak- nekome morati odgovarati, položiti račun o svome upravljanju (usp. Mt 25,14-30).

Tako bi dijete trebalo za svoje čine odgovarati roditeljima, radnik svome poslodavcu, svećenik svome biskupu, političari narodu koji ga je izabrao itd. Ali još više od toga, kao vjernici znamo da ćemo za čitav naš život jednoga dana odgovarati samom Bogu (usp. Mt 25,31-46). Premda u teoriji niti jedan katolik to neće osporiti, i nama, nažalost, ta svijest kao da sve više izmiče i blijedi. Mogli bismo navesti samo neke od razloga za to: mentalitet konzumerizma i uživanja, isključiva zauzetost za vlastito samoostvarenje, nastojanje da se iz života pošto-poto ukloni svaki oblik trpljenja, radikalna sekularizacija i dekristijanizacija, sve veća ponuda instant rješenja zbog čega smo fokusirani na jedno poprilično suženo "ovdje" i „sada“ itd.

Ipak, ono što nam na toliko mjesta Sveto pismo jasno govori, kao i naše vlastito iskustvo, naša savjest, posljedice našeg djelovanja, govore nam barem za onoga tko se usudi iskreno stati i suočiti sa samim sobom, da nije svejedno kako živimo i što činimo. I još kada tomu pridodamo istinu naše vjere da će svatko od nas jednoga dana stati pred Onoga koji nam je povjerio naš život, naše bližnje, vrijeme i prostor u kojem živimo..., i za sve to „položiti račun o svome upravljanju“ (usp. Lk 16,2), ne preostaje nam ništa drugo nego uistinu bdjeti nad svojim životom i trajno preispitivati sami sebe s obzirom na odgovornosti koje su nam povjerene.

Odgovornost za vlastiti život

Prije svega to je moj *vlastiti život*. Svatko od nas zna da si život nije sam dao i da nije sam sebe stvorio, već nam je život darovan. Ali i kada kažemo da je život nešto što nam je Bog darovao, valja pri tom biti svjestan da to nije kao s nekim drugim darovima u životu koji nakon što su darovani trajno prelaze u naše vlasništvo. Dok sa svakim drugim darom mogu činiti što hoću, premda i tada svjestan da darovatelju nije potpuno svejedno što činim s njegovim darom, moj život nikada nije u potpunosti moj, već mi je zapravo povjeren na upravljanje. Baš kao što to sugerira naznačena prispodoba iz Matejeva evanđelja, svatko od nas primio je život kao bogatstvo - netko kao pet, netko kao dva, a netko jedan talent - koji trebaju dalje rasti darivanjem, te služenjem Bogu i blišnjemu.

„Ili zar ne znate? Tijelo vaše hram je Duha Svetoga koji je u vama, koga imate od Boga, te niste svoji.“ (1 Kor 6,19) - upozorava nas sv. Pavao. Zbog toga smo kao kršćani pozvani živjeti u svijesti i odgovornosti da ćemo na koncu svoga života morati stati pred Gospodara naših života, te nam stoga valja trajno bdjeti i nastojati ispuniti svrhu radi koje smo pozvani u život i poslani u svijet.

Odgovornost za blišnjega

Nadalje, svatko od nas odgovoran je za *svoga blišnjega*. Iako to vrijedi za svakog čovjeka kao člana jedne ljudske obitelji, to daleko više vrijedi za nas kršćane. U mjeri u kojoj zaista povjerujemo da smo „udovi jedni drugima“, i da Kristu činimo „što god činimo njegovim malenima“, bližnji će stvarno postati netko meni važan, netko kome dugujem skrb i brigu. Tada neću kao Kajin pitati: „Zar sam ja čuvar brata svoga?“ (Post 4,9), niti ću zaobići izranjenog putnika na cesti kao što su učinili svećenik i levit iz Isusove prispodobe o milosrdnom Samarijancu (usp. Lk 10,30-37). Naprotiv, kako u meni bude rasla vjera i svijest da je bližnji za mene sam Krist, tako će moja savjest biti sve osjetljivija za svaki nedostatak ljubavi prema bratu, a moja odgovornost za njega bit će zrela i plodna. Ovdje nam valja istaknuti prije svega one bližnje koji su potrebniji naše skrbi i zaštite, kao što su još nerođena djeca, siročad, udovice, napušteni, siromasi i bolesni. Stoga su kršćanska djela milosrđa upućena upravo na ove „malene“ i slabe. Ali ovdje ne možemo ne spomenuti još jednu odgovornost koja je za nas kao Crkvu Božju, ostaje trajni imperativ koji je prema mnogim svecima zapravo i najveće djelo milosrđa: „Neuka poučiti“. Koliko naših bližnjih je neuko s obzirom na ljubav Božju prema njima, koliko ih nikada nije čulo Radosnu vijest o pobjedi Isusa Krista nad njihovom smrću i grijesima. Crkva kojoj je objavljena i povjerena istina o čovjeku i njegovu spasenju dužna je tu istinu donijeti svakom čovjeku i svim narodima.

Odgovornost prema vremenu u kojem živimo

Nastavljajući na prethodnu misao, valja nam razmotriti još jednu stvarnost za koju smo kao Crkva Kristova odgovorni, a to je *vrijeme* u kojem živimo kao svojevrsna šansa za ostvarenje. Iako se to možda rijetko čuje, Sveto nam pismo na mnogo mjesta govori o vremenu, času, danu..., upozoravajući na odgovornost djece Božje za tu stvarnost. Jedna od rijetkih situacija u evanđeljima u kojima nalazimo Isusa kako plače, upravo je ona kad promatra svoj voljeni Jeruzalem te plače nad njim zbog toga što nije upoznao časa svoga pohođenja (usp. Lk 19,44). Apostol Pavao pak upozorava da je sada vrijeme milosti i spasa (usp. 2 Kor 6,2). Pored toga, za njega je vrijeme radikalno podijeljeno na „nekoć“, tj. vrijeme prije spoznanja „onog najizvrsnijeg“ - Isusa Krista, i „sada“, kada se Bogu „svidjelo otkriti nam svoga Sina“. Ovo „sada“, od presudne je važnosti za svakog kršćanina te za svaki dan i u ovom našem vremenu, dok i za nas odjekuje poziv „da ne otvrdnemo svoja srca nego da glas Njegov poslušamo“ (usp. Heb 3,13). Ova istina naše vjere, iako nam doziva u pamet svu ozbiljnost naše odgovornosti za darovano nam vrijeme, ujedno nam i skida s pleća teret koji ne možemo nositi. Naime, Isusova žalost i razlog njegovih suza je u tome što Jeruzalem nije prepoznao čas svoga pohođenja, nije prepoznao Božju volju i Božji plan spasenja za njega. Što ako Gospodin i nad našim gradovima, nad našom zemljom, nad našim župama i zajednicama plače jer ne prepoznajemo i ne prihvaćamo način na koji nam On želi priteći u pomoć? Naše je, dakle, samo budnima biti i rasuđivati znakove vremena, tj. iskreno tražiti i spremno primiti odgovor koji Gospodin već ima za naše živote, za našu mjesnu i sveopću Crkvu.

Odgovornost za okoliš

Osim za vrijeme u koje smo poslani, naša odgovornost sastoji se i u brizi za okolinu u koju nas je Gospodin postavio. Ovdje ćemo skrenuti pažnju na sve aktualnije pitanje brige za *okoliš* u kojem se čovjek ostvaruje, služeći se darovima Božjim, a ne uništavajući ih. Već na prvim stranicama svoje enciklike *Laudato si'*, o brizi za zajednički dom, papa Franjo upozorava kako naša sestra, majka Zemlja, kako ju je nazvao sv. Franjo Asiški, „jeca zbog zla koje joj nanosimo, zbog neodgovornog korištenja i zlorabe dobara koje je Bog stavio u nju“ (LS 2). Ovom enciklikom papa nam je svima uputio „hitan poziv da zaštitimo našu zajedničku kuću“, te je istaknuo potrebu da se „cijela ljudska obitelj ujedini u traženju održivog i cjelovitog razvoja“ (LS 13). Ako i ovdje podsjetimo da nam je okoliš darovan i povjeren na upravljanje, te tome pridodamo i to da smo obvezani ostaviti prirodu na korištenje nadolazećim generacijama, nije potrebno previše naglašavati da će se od nas tražiti račun i o našem odnosu prema „majci i sestri Zemlji“.

Odgovornosti i briga za opće dobro

Posljednja stvarnost o kojoj ovdje želimo iznijeti nekoliko misli, a koja također uključuje odgovornost svakog pojedinca jest zauzetost za *opće dobro*. Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu definirala je *opće dobro* kao „skup onih uvjeta društvenog života koji skupinama i pojedincima omogućuju potpunije i lakše postizanje vlastitoga savršenstva” (GS 26). Premda su za opće dobro odgovorni svi ljudi, moramo ustvrditi kako ta odgovornost na poseban način leži na Crkvi čiji je poziv biti „sol zemlje”, „svjetlo svijeta” i „kvasac” društva. „Ono što je duša u tijelu, to su kršćani u svijetu” - kaže se u *Pismu Diognetu* koje vrlo lijepo opisuje jednu autentičnu zajednicu Kristovih učenika. Iz ovoga možemo zaključiti kako je najučinkovitiji put Crkve u zauzimanju za opće dobro upravo njena autentičnost, biti ono što jest - opći sakrament spasenja. A ako se to nekome čini odviše apstraktno, prisjetimo se duhovnih nagovora tolikih svetaca, da se kršćanska svetost sastoji u vjernom i predanom vršenju vlastitih dužnosti. Jedan kršćanin doktor će tako općem dobru najbolje doprinositi savjesnim vršenjem svog liječničkog poslanja. Na isti će način kršćanin učitelj nastojati biti što bolji u svome zvanju, i tako redom svatko u svome poslu.

Zaključio bih ovo kratko razmišljanje činjenicom koju smo toliko puta imali priliku iskusiti u vlastitom životu: Nitko ne može biti sretan sam za sebe. Nitko ne može doći do vlastitog ostvarenja ako se ne daruje. Sveti papa Ivan Pavao II. je to možda i najljepše izrazio riječima kako nikad nećemo naći ljubav bez križa, niti ćemo ikad moći podići neki križ bez ljubavi.

**Vinko kard. Puljić,
nadbiskup vrhbosanski**

I PRAVO NA KRISTA JE ELEMENTARNO LJUDSKO PRAVO:

RAZGOVOR S MONS. DR. TOMOM VUKŠIĆEM, VOJNIM ORDINARIJEM U BIH

S biskupom Vukšićem smo razgovarali o aktualnom problemu migracija, iseljavanju s naših prostora, općenito o ljudskim pravima, kao i o poslanju Crkve u suvremenom društvu.

Mons. dr. Tomo Vukšić prvi je vojni ordinarij u Bosni i Hercegovini. Rođen je u Studencima kraj Ljubuškog 9. siječnja 1954. Školovao se u Zagrebu, Sarajevu i Rimu. Tijekom dosadašnje karijere obnašao je različite pastoralne, administrativne i akademske dužnosti. Također, potpredsjednik je Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine.

BS: Oče biskupe, zadnjih godina pred očima cijele Europe događa se velika migrantska kriza, a u proteklih godinu dana ista je stigla i na naš teren. U svezi svega toga u javnosti se počesto susrećemo s dijametralno različitim stavovima. Neki smatraju kako migrantima sljeduju sva moguća ljudska i građanska prava, pokatkada doslovno čak i veća od prava domicilnog stanovništva. S druge strane, neki drugi opet kao da nikako ne uspijevaju promišljati problem migranata izvan rigidnih okvira bodljikave žice, oštrih policijskih pasa i gumenih palica. U naznačenom diskursu, čovjeku nekako već iz opće kršćanske pameti razaznaje kako u svemu tome mora postojati i neka zdrava sredina, a za koju u javnosti nikako da čujemo. Što biste nam Vi o tome mogli reći?

Proces migracija je nešto što bitno obilježava vrijeme u kojemu živimo, pogotovo Europu u koju mnoštvo ljudi doseljava s različitih strana, prije svega Bliskog Istoka i drugih istočnih zemalja. To je nešto što je sa stanovišta uzroka u tim matičnim zemljama vrlo složeno. Negdje su to tragični razlozi, negdje su razlozi ekonomske naravi. Najrjeđi su razlozi znatiželje i turistički, a ovi egzistencijalni i ratni su pokrenuli vrlo mnogo ljudi s toga područja. Naravno da zemlje u koje ti ljudi dolaze imaju zakonsku i moralnu obavezu pobrinuti se za njih. S druge strane, istina je također da to doseljavanje vrlo bitno utječe na promjenu demografske, konfesionalne, kulturološke i svake druge slike zemalja u Europi u koje ti ljudi dolaze. S obzirom na posljedice, ljudima koji vode društvene procese svakako neće biti lako. Isto tako, važno je uočiti da se u naše vrijeme događa nešto što može biti nazvano neka nova seoba naroda. Međutim, proces migracija nikako nije neka nova stvar. Europa je bitno obilježena kroz cijelo 20. st. procesima migracija, preseljavanja unutar same Europe, kao i procesom useljavanja prema

Europi i iseljavanja iz nje. Koliko je proces integracije zahtjevan i težak u pojedinim zemljama to najbolje znaju narodi i zemlje u koje su ti ljudi onda dolazili i ostajali. Sada opet dolazi mnogo ljudi, ne više iz kolonijalnih zemalja i razloga kao tijekom 20. st., nego zbog nekih drugih razloga, ali također iz zemalja koje su daleko Europi u kulturološkom a puno puta i u vjerskom i političkom smislu. Tako da slijedi nova vrsta integracije. Ali sva su ta pitanja koja treba postavljati ljudima iz političke i društvene sfere prije negoli crkvenim ljudima koji nisu pozvani rješavati ta pitanja, ali su pozvani pomoći kako ljudima koji dolaze tako i ljudima koji rješavaju njihove muke i probleme.

BS: Vi kažete da bi se problemom migracija trebali prvenstveno baviti ljudi iz političke i društvene sfere, no izgledno je da bi i Crkva o tome trebala imati nekakav koncizan i transparentan stav?

Crkveni stav bi trebao biti onaj koji je isključivo crkveni. Naime, Crkva po svojoj vokaciji nije neka organizacija koju treba uspoređivati sa Crvenim križem, koja je pozvana rješavati sve konkretne ljudske životne probleme. Ona je, prije svega - na toj razini obveze pomagati ljudima - karitativna ustanova, što je drukčije nego Crveni križ. Crveni križ ili humanost, poštovanje ljudi jest nešto što je pretkršćanska općeljudska vrednota koju treba negovati, poštivati, promovirati, ali kršćanstvo se ne smije zadržati na tome. Zapovijed ljubavi, koju primjenjuje Crveni križ, je ona da druge treba ljubiti kao sebe samoga. Međutim, ta zapovijed je pretkršćanska zapovijed, a kršćanska zapovijed je drukčija i nova i nazivamo je caritas. Isus Krist sam kaže: "Zapovijed vam novu dajem: da ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio" (Iv 13,34). Dakle, kriterij ljubavi koju kršćanin treba primjenjivati nije čovjek sam, ili njegova ljubav prema sebi samome nego Božja ljubav prema ljudima koju bi onda čovjek, vjernik kršćanin u svome životu trebao primjenjivati, oponašati, slijediti, nasljedovati itd. I to je bitna razlika caritasa i onoga što se zove humanost, filantropija, ljubav prema ljudima uzeta u najširem smislu riječi iz te humanističke perspektive. Smatram da se mnogo puta ne vodi dovoljno računa o tome što čini kršćansku ljubav specifično kršćanskom ljubavlju. Ponekad se ima dojam i da se u djelovanju nekih crkvenih organizacija, u djelovanju pojedinih crkvenih osoba ne vodi uvijek dovoljno računa o toj specifičnoj razlici između kršćanskog caritasa i općeljudskog poslanja na razini humanizma. U toj konkretnoj situaciji djelovanje Crkve trebalo bi biti na liniji caritasa koja je, naravno, pomoć ljudima, ali ne iz istih motiva iz kojih pomaže npr. Crveni križ i opći ljudski humanizam nego iz motiva da se bude prepoznatljivo u kršćanskoj ljubavi gdje je konačna svrha vječno spasenje ljudi. Svrha caritasa ne završava u pomaganju ljudima nego mu je svrha da, pomažući ljudima, te iste ljude približi Kristu i tako im omogući vječno spasenje. Obični ljudski humanizam svrhu

svoga djelovanja ima u čovjeku samome. Nasuprot tome, kršćanska ljubav tu ne završava, ona nije imanentna nego je bitno eshatološki i motivirana i projicirana.

BS: Pod proteklim pitanjem smo se susreli s naznakama problema jedne Crkve koja - čini se - više nastoji biti društveno relevantna nego kristološki autentična. Kako danas biti autentičan katolik i kršćanin a da pri tome ne upadnemo u onaj drugi ekstrem, bilo ultratradicionalizma, bilo zanesenjaštva i fideizma?

Svi ti ljudi koji dolaze u Europu imaju prava da im se pomogne i mi koji smo ovdje imamo obavezu njima pomoći. Jednostavno to je općekršćanska zapovijed, a svako drukčije mišljenje i ponašanje je daleko od kršćanstva. Međutim, osim što ti ljudi imaju svoja prava - a ponekad i veća prava od onih domaćih što je po sebi logično, jer smo mi neka svoja prava već ostvarili i konzumirali, a oni ih tek trebaju realizirati - često se zaboravlja da oni imaju i pravo na povratak, tj. biti tamo odakle su protjerani. To pravo na povratak ne znači samo sjesti ljude u prijevozno sredstvo pa ih vratiti, nego omogućiti tim krajevima odakle su protjerani da ako je rat - nastupi mir, ako je ekonomska i gospodarska kriza i ogromno siromaštvo - da se ti krajevi ekonomski razvijaju, odnosno, da se u te krajeve investira i da ti ljudi onda žive tamo gdje oni ustvari žele živjeti i da im se na takav način omogući povratak. S druge strane, kad se na području postkršćanske civilizacije i kulture, što npr. Europa postaje sve više, govori o ljudskim pravima iz kristološke perspektive, onda treba kazati također i to, da misijsko područje nije područje siromašnih ljudi i siromašnih krajeva, nego je to područje gdje ljudi ne poznaju Krista, gdje su daleko od njega ili ga više ne prihvaćaju. U tom smislu Europa je nedvojbeno po mnogočemu već odavno misijska zemlja. Prema tome, budući da svi ljudi imaju pravo i na Isusa, imaju pravo znati o Isusu, kršćani imaju obvezu biti svjedoci onoga što jesu. Pri tomu, naravno, treba uvijek postupati isključivo na način Kristove zapovijedi, da se ide po svijetu i svim ljudima propovijeda vjera u Presveto Trojstvo, Krista Spasitelja. Drugo je pitanje tko će to propovijedanje slobodno prihvatiti ili ga neće prihvatiti, što je također jedno od prava, koje treba poštivati.

BS: Vratimo se još malo problemu migracija. I naši mladi odlaze, kao što odlazi i radno sposobno stanovništvo srednjih godina. Mnogi poslodavci u zemlji i regiji već prijavljuju krizu zbog nedostatka odgovarajućih kadrova. S tim u vezi, u susjednoj se Republici Hrvatskoj već najavljuje podizanje kvota za primanje stranih radnika, a čak se i u Crkvi već ponegdje može susresti svećenik ili bogoslov iz

Afrike. Je li to naša neminovna sudbina, da se i mi na neki način pokušamo „okoristiti“ aktualnom migrantskom krizom ili ipak u svemu ovome postoje i neke druge kreativnije mogućnosti? Odnosno, postoji li način da još uvijek pronalazimo dovoljno vlastite snage i snaga?

Čini mi se da mi kao narod, kao Hrvati, trebamo biti dodatno osjetljivi na ovu tematiku ili problematiku. Prije svega, zato što je naša prošlost - naročito tijekom zadnjih stotinjak, dvjesto godina - bitno obilježena iseljavanjem, odnosno, odlascima u nepoznate i tuđe krajeve, gdje su naši ljudi imali potrebu da ih netko primi, da im omogući ostvarivanje njihovih prava: pronaći posao, stan, školovanje djeci itd. Prema tome, mi kao narod koji su neki drugi zadužili pomažući da ostvarimo svoja prava, po Americama, po Zapadnoj Europi, po raznim stranama svijeta, ne bismo se danas smjeli drukčije ponašati osim na način zahvalnosti toj prošlosti pa i sadašnjosti i uzvratiti tamo gdje možemo onima koji se danas nalaze u sličnoj situaciji pa doseljavaju ili samo prolaze kroz ove naše krajeve. Prema tome, već na toj razini postoji vrlo velik razlog da se afirmativno postavimo prema cijeloj toj tematici. S druge strane, sama činjenica da mnogi ljudi odlaze iz naših krajeva uvjetovala je i to da nema dovoljno ljudi da obavljaju određene poslove. No, to je proces koji je zapravo unutar cijele Europe prisutan. U mnogim zemljama nedostaju kvalificirani radnici u određenim zvanjima i mnoge od tih zemalja ili društava uvoze radnu snagu, recimo tako grubom terminologijom, s raznih strana svijeta. To isto pogađa nas. Ono što smo mi činili, recimo u Njemačkoj odlazeći tamo kao gastarbajteri ili na druge strane po svijetu i zapošljavali se, popunjavali demografske i radničke rupe u tim društvima, sad se to počinje događati nama. Jednostavno nemamo više dovoljno domaćega stanovništva da bi popunilo određene društvene obveze, obavljalo poslove itd., a netko to treba raditi. Naravno da će, pogotovo poslodavci, tražiti načina kako naći dovoljno radnika kako bi njihovo poduzeće zaista funkcioniralo.

BS: Jedan od najznačajnijih mislilaca današnjice, inače libanonski kršćanin Nassim Nicholoas Taleb primjećuje kako su ljudi skloni razmišljati „u sloganima“. Pod tim podrazumijeva izvjesnu ljudsku sklonost nedosljednosti i hipokriziji, navodeći pri tome primjer desničara koji se po parlamentarnim skupštinama zalažu za neke - po sebi - tipično ljevičarske zakone (recimo, državna kontrola ekonomije), kao i drugi primjer zagriženih feministica koje kao šefice u svojim firmama na kraju ipak najradije zapošljavaju muškarce. S tim u vezi, zbilja se čini kako živimo u vremenima u kojima se nikada do kraja ne zna tko je zapravo

tko. Stoga se pitamo smije li i kršćanin biti tako nedeterminiran i nedosljedan, recimo nešto kao „napola vjernik, napola nevjernik, i nadasve politikant“?

Svi vjernici su na neki način ugroženi u svojoj vjeri, svojim ljudskim slabostima i vanjskim okolnostima. Odnosno, kad bismo bili sto posto vjernici, onda bismo bili sveci. Ali to očito nismo. Naime, čini mi se da je realnost života, pa i vjerničkoga života, to da, uz to što jesmo vjernici, ipak nismo dovršeni vjernici ili, grubo rečeno, nismo sto posto vjernici. Uvijek postoji prostor za nadogradnju. Bez obzira koliko je netko vjernik i čovjek na dobar način, nikada nije do te mjere da se ne može biti i bolji. Dakle, prostor za ljudsku i kršćansku nadogradnju je prostor koji je uz ono što jesmo već ostvarili, uz realnost ljudsku i kršćansku, također stvaran prostor i u njemu treba djelovati. I ne treba obeshrabrivati to što postoje nedosljednosti, nelogičnosti koje naravno treba kritizirati. Taj prostor neostvarenoga je uvijek prvenstveno prostor šanse. Za mene to nikad nije bio prostor koji treba samo osuđivati i odbacivati. Zaista mislim da je ispravan filozofski i moralni pristup tome području kao prostoru šanse, još neostvarenih mogućnost. To što još uvijek nitko od nas nije do kraja realiziran niti u ljudskom niti u vjerničkom smislu, iz perspektive kršćanskog optimizma, nije razlog za pesimizam nego je razlog za nadu. To je prostor mogućnosti, prostor napretka, na koncu, rečeno teološki, to je prostor ostvarivanja svetosti. Prema tome, i kad te nedosljednosti postoje, njih treba uočavati, kritički se prema njima odnositi, ali na način da se to sve vidi kao prostor za napredovanje.

5. Možemo li pod problemom vjerničke nedosljednosti razmotriti i onaj specifični fenomen današnjice: S jedne strane, ankete i statistike pokazuju kako vjernika na svijetu nikad nije bilo više (barem u odnosu na prethodno stoljeće); s druge strane, taj isti vjernik se žali kako nikada u povijesti nije bilo bezbožnijeg vremena od ovoga?

To je razlika između onoga što zovemo statistika i intenzitet. Statistički rečeno, objektivno nikad nije bilo u povijesti toliko vjernika kao u naše vrijeme. To je posljedica djelovanja misionara i činjenice što zapravo nikada do sada nije bilo toliko ljudi. Međutim, iz same statistike automatski izvlačiti kvalitetu je logička pogreška. Dakle, tamo gdje postoji statistička demografska masovnost, ne znači da automatski postoji i kvaliteta, odnosno, intenzitet. U statističkoj masi može postojati ogromna količina onih koji su mlaki - kako ih Isus naziva. Prema tome, statistička pripadnost ne mora značiti, i najčešće ne znači, potpunu kvalitetnu identifikaciju sa svojom demografskom stati-

stičkom grupom. Naravno da je idealna situacija da se intenzitet, odnosno, kvaliteta posvema podudara s onim što se zove društvena ili statistička pripadnost. No to nikada nije bilo i nikada neće biti. Isto tako, ogroman broj ljudi u svojoj životnoj praksi jesu vjernici, ali nisu potpuno vjernici nego samo djelomično. Netko u intenzivnom smislu može biti jedan posto katolik, netko dvadeset, a netko pak devedeset devet. Samo sveci jesu sto posto. Prema tome, posvema ostvarena kvaliteta je rijetkost i u ljudskom i u vjerničkom smislu za razliku od statističke pripadnosti koja je mnogo češća stvarnost. S druge strane, kazao bih da ponekad nismo dokraja pravedni u prosuđivanju suvremenoga stanja. Nisam, naime, siguran da je postotak kvalitete danas manji nego u prošlim vremenima ako promatramo, recimo, zadnjih par stoljeća samo Katolički Crkvu. Vjerojatno ne postoji nijedno vrijeme u prošlosti Crkve, u prošlosti kršćanstva, koje je u tako malo vremena dalo toliko svetaca. Promotrimo li samo 20. st. - više je proglašanih svetaca u 20. st. nego u nekoliko stoljeća sveukupno prije toga. Ovo vrijeme jest obilježilo bezboštvo različitih oblika - ideološko, marksističko, nacističko, filozofsko, egzistencijalno, ratno i svako drugo. Ali u tom vremenu je nevjerojatno velika količina svetih likova koji su osvjetljavali to vrijeme. I nema dvojbe da je u 20. st., koje je mnogo puta definirano kao stoljeće mržnje, također vrlo često življena i kršćanska krepost ljubavi na način da je objektivno, čak se i statistički da izračunati, više svetaca proglašeno u tih sto godina negoli stoljećima prije toga. Pa brojne su istaknute figure na misionarskom području, na području papinstva, duhovnosti, caritasa itd. To su u novije vrijeme osobe kojima treba, u pozitivnom smislu, zavidjeti na njihovu liderstvu, kreposti, pripadnosti Crkvi itd., za razliku od nekih prošlih vremena gdje to baš nije uvijek tako bilo.

BS: Oče biskupe, naš aktualni sinodski krug je posvećen temi socijalnog nauka Crkve, a ovdje smo već konstatirali kako to za Crkvu uopće nije jednostavno, a ni bezopasno biti socijalno osviještena i angažirana. S tim u vezi, što bi onda bio optimalni modus socijalne angažiranosti Crkve? Priča o pravednosti, vlastito svjedočenje pravednosti, ili nešto treće?

Crkva u svom nauku i ponašanju uvijek mora voditi računa da ona nije ni sindikalna, ni sudska, ni kulturna ni politička organizacija i nema nikakve oznake državnog aparata. Ona ništa od toga nije. Ona je zajednica vjere, spasenja i milosrđa. Ona je po svom teološkom i socijalnom nauku evangelizator također sindikalnih organizacija i političkih pokreta i državnih aparata i sudstva i kulture i svakoga društva općenito. Socijalni nauk Crkve je jedna od sastojnica ili metoda, načina evangelizacije društva.

Dakle, Crkva nije ona koja bi kao lider predvodila i rješavala ta pitanja, nego navješćuje pravila, uspostavlja ili pomaže uspostaviti analizu, dijagnozu postojećega stanje i svojim načelima i konkretnom suradnjom pomaže rješavati ta pitanja. Ponekad možda nije ni lako uočiti tu delikatnu granicu između onoga što se zove društvena djelatnost ili socijalni društveni protagonizam od onoga što je crkveno poslanje. Ponekad se možda netko i zaleti na krivu stranu, vjerojatno u nesvjesnom zaboravu da je evangeliziranje izvorno poslanje Crkve.

BS: Bismo li onda mogli za kraj reći da Crkva uvijek mora shvaćati tko je ona da bi shvaćala i svijet u kojem živi, i s tim u vezi i samu zadaću koju joj je činiti?

Svako djelovanje Crkve mora polaziti od samorazumijevanja nje same. Ona Crkva koja je svjesna sebe kao zajednice spasenja, ta Crkva će naći i način kako osmisliti svoje djelovanje. I pojedinci u toj Crkvi - uključujući svećenike, biskupe, teologe, redovnike, misionare, župnike, obične vjernike i sve one koji djeluju u karitativnim crkvenim organizacijama - u mjeri u kojoj posjeduju samosvijest izvornoga crkvenog poslanja i pridržavaju ga se, nikad se neće udaljiti od toga načina. Takvo crkveno poslanje nastavak je Kristova djela i načina. Na kraju krajeva, Krist nije predvodio društveni prevrat da bi rješavao ondašnja teška društvena pitanja, ali je na "revolucionaran" način uveo nova načela i pravila u društvo, po kojima su najteža društvena pitanja rješavana.

**Razgovarao: vlč. dr. Mario Bernadić,
generalni tajnik Sinode VN**

LJUDSKI RAD U SVJETLU ZAMORA TRANSCENDENCIJE TEOLOŠKO - ETIČKA REFLEKSIJA O RADU

Tema o ljudskom radu iz filozofsko-teološke perspektive je izazovna i poticajna za daljnja promišljanja u već naznačenom kontekstu. Kao prvo, pokušate li na svim vam raspoloživim internetskim pretraživačima pronaći nešto o zadanoj temi, na prvi će vam se pogled učiniti kako ne postoji gotovo ništa na temelju čega biste mogli nešto smisljeno kazati. I pored rasprava o filozofiji novca, sreće, dosade, žene, vina, o filozofiji rada se povijesno nije mnogo sustavno promišljalo. Tema rada u kontekstu filozofske misli se može iščitavati tek u suvremenim etičkim studijama. Također je potrebno spomenuti da naznačena tema u kontekstu teologije ulazi u teološki diskurs pedesetih godina prošloga stoljeća, a osobito nakon Drugog vatikanskog sabora, odnosno, saborske pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*. Međutim, uz nekolicinu tekstova, primjerice profesora Nikole Hohnjeca, Marijana Valkovića i profesorice s. Nele Gašpar, ozbiljna studija, knjiga ili započeti projekt teologije rada, na hrvatskom govornom području, ne postoji. Interesantno je naglasiti kako recentna djela iz oblasti teologije rada pišu, primjerice, kanadski radio DJ David Jensen koji 2006. godine izdaje knjigu pod naslovom „*Responsive Labor: A Theology of Work*“ ili dvije godine ranije (2004.), televizijski urednik medijske kuće *God's TV* Thomas Robinson izdaje knjigu pod naslovom „*On the Job in a God-Centered World: Understanding Everyday Work in New Testament*“. Međutim, 2007. godine je s projektom teologije rada započela neovisna, međunarodna i neprofitna organizacija koja danas uključuje preko 140 znanstvenika iz oblasti biblijskih studija, iz 18 zemalja, i pokriva biblijsko-egzegetske komentare svih biblijskih tekstova vezanih za rad. Radi se trenutačno o najvećem i najdetaljnijem izvoru teoloških, egzegetskih i pastoralnih, materijala vezanih uz naznačenu nam temu rada. Rad kao središnja okosnica samoostvarenja i ostvarenja autentične egzistencije čovjeka predstavlja toliko mučan tematski okvir o čemu povijesno svjedoči i etimologija, preuzeta iz njemačkog starosaksonskog jezika u kojem se riječi *Arbeit* rabila s jednakom konotacijom kao i riječ mučnina, nevolja i teškoća. Stoga se danas postavljaju tri središnja pitanja:

- 1) Koji je smisao i vrijednost ljudske djelatnosti?
- 2) Kako se služiti vremenitim dobrima?
- 3) Koja je krajnja svrha svih naših napora?

Na temelju onog što smo do sada rekli, ovo ćemo kratko promišljanje, u okvirima dopuštenog nam prostora, podijeliti u tri poglavlja. U prvom ćemo se dijelu baviti nekim elementima biblijsko-egzegetskih analiza Knjige Postanka kao temelja teologije rada, odnosno vrela teološkog određenja ljudske djelatnosti.

U drugom dijelu ćemo se osvrnuti na dokumente crkvenog učiteljstva koji govore o smislu, značenju i važnosti ljudskoga rada, a osobito na okružnicu pape Ivana Pavla II. *Laborem exercens*, te završne tekstove, poglavlja pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu „*Gaudium et spes*“ Drugog vatikanskog sabora.

U trećem, i ujedno i završnom dijelu, ćemo se osvrnuti na promišljanja pape Franje o ljudskoj djelatnosti koja odstupa od biblijski zamišljene dimenzije ljudskoga rada u kontekstu božanske ekonomije spasenja kao jedinog mogućeg vida spasenja ekonomije. Za ovaj će nam kratki osvrt, kao predložak, poslužiti nedavno, u prijevodu nakladničke kuće *Verbum*, objavljena knjiga pape Franje „*Korupcija: Zlo našega vremena*“ ili u originalnom naslovu „*Korupcija i grijeh: Neka promišljanja o temi korupcije*“.

Povijesni utjecaji i različito razumijevanje ljudskoga rada

Prvi utjecaj na razvoj i razumijevanje teologije rada su imali Židovi. Primjerice, teolog Abraham Joshua Heschel ističe kako se u istu ravan mogu staviti zapovijed rada i zapovijed obdržavanja šabata. Jacob Neusner, drugi teolog iz 20. st., ističe da je hebrejska riječ za rad „*abodah*“ ista riječ koja se koristi i za Božju službu, liturgiju. Ovim se želi naglasiti posvećenost i duhovnost ljudskoga rada. Tako je, primjerice, i Tertulijan, pišući *Apologiju*, rano 3. st., istakao da svakodnevnog rad, bilo fizički bilo intelektualni, kršćani smatraju kao normalan aspekt života. U kasnijim povijesnim razdobljima znatan utjecaj na razumijevanje teologije rada imala je grčka filozofija. Platonov idealistički sklop razlikovanja vječne duše i propadljivoga tijela (dualizam duša-tijelo) vodi pogrešnom razumijevanju važnosti rada na onomu što pripada duši, kao jedinom važnom segmentu razvoja osobnosti. Na temelju takvog je gledišta jednostavno razumjeti zašto je fizički, manualni rad bio namijenjen samo robovima. Takva se koncepcija razumijevanja rada u mislima Plotina i neoplatonističkih filozofa smjestila kao sastavnica kršćanske slike razumijevanja ljudskoga rada. Aristotel čak ističe da čovjek koji radi za izdržavanje nema vremena za postizanje krjeposnog života koji se ogleda u kontemplaciji. Svrha rada je slobodno vrijeme, ističe Aristotel. Promišljajući u okvirima novovjekovne filozofije važno se prisjetiti Lockeove političke filozofije koja počiva na generativnoj moći ljudskog rada. Također Marxove alijenacije i eksploatacije radnika

u kapitalističkom sustavu kao teze o dijalektičkom odnosu između ljudi i rada. Prema Marxu, mi ne samo da kontroliramo rad, nego rad u bitnome utječe na nas i oblikuje nas do te mjere da u svom radu doživljavamo ispunjenje ili degradaciju. Alijenacija je neljudsko objektiviziranje osobe, odvajanje nečega što inherentno pripada osobi. (Katolička Crkva prepoznaje alijenaciju kao središnji problem našega vremena. Papa Ivan Pavao II definira alijenaciju kao gubitak autentičnog značenja života. Slično egzistencijalnoj filozofiji 20. stoljeća koja promatra konkretnog pojedinca kao bitak-u-svijetu koji se ostvaruje djelovanjem). Tako će filozofi marksističke provenijencije ustvrditi da gubitak smisla rada rezultira gubitkom značenja i smisla ljudskog života. Autentična je egzistencija za Martina Heideggera moguća samo ukoliko ljudska bića rade i u tome pronalaze zadovoljstvo. Biti čovjek, prema takvom gledištu, znači raditi. Rad je aktualizacija čovječnosti u procesu, u nastajanju. Primjerice i suvremeni francuski filozof Paul Ricoeur ističe da je rad sredstvo kojim ljudska vrsta progresivno ovladava prirodom kako bi zadovoljila osnovne materijalne potrebe. P. Ricoeur tako daje antropološku perspektivu rada. Njemački filozof i sociolog Georg Simel će reći kako se proizvod rada, u suvremenom svijetu, sve više odvaja od radnika koji se više ne može prepoznati u vlastitom proizvodu. Otudjenje radnika raste i radi razdvajanja radnika od sredstava za rad. Tako je danas radna snaga postala roba. Danas više ne uvozimo samo proizvod nego i radnu snagu kao proizvodnu snagu. Danas se praktički samo umjetnik prepoznaje u svome djelu.

Interesantna je i misao Sigmund Freuda koji u svome djelu „*Civilizacija i njezino nezadovoljstvo*“ ističe da čovjek za sreću potrebuje dvije stvari: Ljubav i rad, i rad i ljubav. U 19. stoljeću se rad počinje shvaćati kao bit ljudskog postojanja, a njegova se temeljna struktura počinje promatrati kao isključivo filozofska kategorija. Prvi koji je u takvom kontekstu promišljao bio je filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel koji u svome djelu „*Fenomenologija duha*“ (1806.), u eseju o gospodarstvu i sluzi, ističe kako je sluga, iako naizgled u podčinjenom položaju, naime, stvarni gospodar u odnosu sa svojim gospodarom, jer gospodar u konačnici postaje ovisan o svom sluzi. Na temelju takvih ideja rođen je marksizam u kojem je rad stavljen na pijedestal kao najvažnija ljudska sposobnost. Marx će tako u 11. tezi o Feuerbachu reći da su filozofi svijet samo različito interpretirali, a radi se o tomu da ga treba izmijeniti. Nešto se može stvoriti samo iz rada, a ne iz kontemplacije. U ovom smislu dolazi do obrata razumijevanja u odnosu na antičku misao o ljudskom radu.

Na temelju takvih i sličnih povijesnih razumijevanja rada povijesno svjedočimo trinitarnom razumijevanju teologije rada. Iz tog razloga ne možemo kazati da je teologija

rada jedinstven i jednoznačan koncept. Ona se povijesno razvijala u različitim povijesnim razdobljima, pod utjecajem različitih društveno-političkih prilika, u kontekstu razvitka misli o teologiji rada u okvirima Katoličke Crkve i Protestantizma.

MOGUĆI TEOLOŠKI OKVIRI RAZUMIJEVANJA TEOLOGIJE RADA

1. Penitencijarna teologija rada:

Radi se o tradicionalno srednjovjekovnom kršćanskom gledištu, utemeljenom na biblijskom tekstu Knjige Postanka (3.19): „*U znoju češ lica svojega jesti kruh dok se ne vratiš u zemlju od koje si uzet (...)*“. Prema ovom gledištu rad se smatra kaznom Božjom za počinjeni grijeh. Premda danas mnogi teolozi odbacuju ovakav pristup razumijevanju i tumačenju rada, jer je rad čovjekova djelatnost i prije pada (Post 2,15): „*Uze, dakle Gospodin Bog čovjeka i stavi ga u vrt edenski, da ga obrađuje i uzgaja.*“ Višestoljetna je povijest zauzimanja jednog ovakvog negativnog stava spram rada rezultirala s tim da i dan-danas mnogi kršćani zauzimaju negativan stav prema radu. Primjerice, važno je istaknuti kako su ovakvo gledište zastupali i sv. Toma Akvinski u svome djelu *Summa Theologia*. On je otprilike smatrao kako je čovjek božanskom pravdom bio lišen iskonske pravednosti i snage razuma, te požuda ima smisao zakona kao kazna što proizlazi iz Božjeg zakona koji čovjeku oduzima njegovo dostojanstvo. Sv. Benedikt – s druge strane – kao regulu reda uvodi moto: *Ora et labora, Deus adest sine mora – Moli i radi, Bog je tu (tj. pomaže) bez otezanja (odmah)*. Također, i Sv. Augustin je zastupao pozitivan stav o radu koji ispovijeda u svome djelu *De civitate Dei contra Paganos* (potpun naslov).

2. Ko-kreacionistička teologija rada

Ovdje se radi o oficijelnom stavu i nauku Katoličke Crkve glede teologije rada. Prema papi Ivanu Pavlu II ovakvo se gledište temelji na biblijskom mandatu, podložnosti svih stvorenja čovjeku (Post 1,26-27): „*Tada reče Bog: 'Načinimo čovjeka na svoju sliku i priliku! Neka on vlada nad ribama morskim, nad pticama nebeskim, nad stokom, nad svim zvjerima zemaljskim i nad svim što gmiže po zemlji!*“ Također smo već spomenuli kao važan tekst i Post 2.15: „*Uze, dakle, Gospodin Bog čovjeka i stavi ga u vrt edenski, da ga obrađuje i uzgaja.*“ Naznačena biblijska mjesta su ishodišna mjesta ko-kreacionističkog shvaćanja ljudskoga rada. Takvo gledište proizlazi i iz enciklike *Laborem Exercens* iz 1981. godine u kojoj se navodi da je čovjek stvoren na sliku Božju te svojim radom su-

djeluje u stvariteljskoj djelatnosti. Temelj se ovakvog gledišta nalazi i u enciklici pape Leona XIII - *Rerum Novarum*.

Jedan od izrazitih protivnika ovakvog gledišta bio je protestantski teolog Karl Barth koji smatra da je rad zemaljski čin, čin stvorenja, te se ni u kakvom smislu ne radi o nečemu što se može povezati s nebeskim i božanskim.

3. Eshatološka teologija rada

Odgovori na pitanja o tomu na koji način ljudski rad i ljudska djelatnost predstavljaju pripremu na ono što ima doći, te ima li ljudski rad ikakvu vrijednost poslije smrti, inkorporirani su u teorijskim okvirima koje su pružali brojni protestantski teolozi u posljednjih 50-tak godina, a osobito Miroslav Volf u svome djelu „*Work in the Spirit: Toward a Theology of Work*“, kao i Darrell Cosden u svojim djelima „*A Theology of Work: Work and the New Creation*“ i „*The Heavenly Good of Earthly Work*“.

Teološko određenje rada – Knjiga Postanka od 1,1 do 3,23

Kad se u kontekstu biblijske egzegeze Staroga zavjeta govori o Bogu, tada je riječ o tomu djeluje li Bog. Tako i prvi, otvarajući, redak Knjige Postanka 1,1 govori upravo o Bogu koji djeluje - „*U početku stvori Bog nebo i zemlju*“. Prema tome, uvodne nam riječi biblijskoga teksta pripovijedaju o Bogu koji se definira po svome djelovanju, po učinku svoga djelovanja. Bog nije prvi uzrok svega stvorenog, Bog uzrokuje, svojom riječju, sve stvoreno.

Prve dvije perikope Knjige Postanka ukazuju na rad kao iznimno pozitivnu djelatnost, te ugodnu djelatnost izvedenu od samog Boga, a namijenjenu kao dar čovječanstvu. Prvo poglavlje govori o radu. Božji rad, u kontekstu blagoslova (Post 1,22.26), završava danom blagoslova (Post 2,1-3). Prikaz stvaranja je teocentričan: Bog je onaj koji inicira i započinje s radom. Prolog podcrtava zadovoljstvo Božjeg kreativnog rada, stalno ponavljajući hebrejsku riječ „*tob*“ – *dobro* (Post 1.4.10.12.18.21.25.31). Bog pozitivno iskustvo svojega rada dijeli sa stvorenjem koje je stvorio na svoju sliku (Post 1,26-28). Prva perikopa stvaranja ukazuje na ono što je Bog uradio i to iskazuje kroz 22 različita glagola, ukupno 69 puta.

Prvi reci Knjige Postanka (Post 1,1-2) ubrajaju se među najpoznatije retke Biblije. Razumijevanje tih redaka je ujedno i najsloženije pitanje u prvom, tzv. svećeničkom

opisu stvaranja. Na samom početku, u prvom retku, koristi se glagol „bara – stvorio je“. U starozavjetnom razumijevanju subjekt glagola „bara“ je uvijek Jahve, a nikad čovjek ili neko drugo božanstvo. S tim se jasno i nedvojbeno pokazuje da je Božje stvaranje bitno različito od ljudskoga. Glagol „bara“ označava stvaranje bez muke, bez težine, izvanredno stvaranje. U Starom zavjetu se pojavljuje 48 puta, a uvijek je subjekt radnje Jahve. S tim se glagolom izražava Božje djelovanje koje ne pozna napor, granice, prepreke, čekanje.

Međutim, Božje je stvaranje opisano analogno ljudskoj sferi djelovanja na što ukazuje sinonimni glagol „asah“ – *načiniti, oblikovati*, koji također opisuje Božje stvoriteljsko djelovanje u Post 1,26-27 (stvaranje čovjeka) i Post 2, 1-3. Riječ *mvla'ka* u Post 2,2-3 je neobična jer se radi o riječi koja denotira ljudski rad. U svojih 155 pojavljivanja u Starom zavjetu samo se tri puta odnosi na Božji rad i to u Knjizi Postanka 2,1-3. Vjerojatan razlog takvog pojavljivanja leži u činjenici da sveti pisac želi naznačiti korepondenciju između Božjeg i ljudskog rada.

U drugoj perikopi uočavamo 17 glagola koji se pojavljuju 26 puta, kako bi se opisao Božji kreativni rad. U drugoj se perikopi ne pojavljuje riječ „bara“, koja se pripisuje samo Božjem radu, te se više ukazuje na ljudski rad. Ukupni broj glagola koji se primjenjuju, nalaze u Knjizi Postanka, u poglavljima 1. i 2., a kojima se iskazuje Božja kreaćijska djelatnost, je 39, a pojavljuju se 95 puta.

Knjiga Postanka nam govori o teologiji rada jer nam iznosi priču o Božjem stvaranju, prvom radu i prototipu svakog rada i djelovanja. U Knjizi Postanka, naime, vidimo Boga na djelu, vidimo Boga radnika.

Biblija, naime, iznimno cijeni ljudski rad. U njoj se Boga i prikazuje kao radnika, te čovjeka prikazuje kao su-radnika koji zajedno, u odnosu s Bogom, dalje održava stvoreni svijet. Tako dio teksta iz Post 2.15 - „*Uze, dakle, Gospodin Bog čovjeka i stavi ga u vrt edenski, da ga obrađuje i uzgaja*“ - pokazuje kako je ljudski rad izvorno vrelo zadovoljstva i samoostvarenja čovjeka, a ne prokletstvo.

Bog čovjeku u vrtu edenskom daje posao (Post 1.26) da vlada nad ribama morskim, pticama nebeskim, nad stokom, nad svim zvjerima zemaljskim, nad svim što gmiže na zemlji ... da služi – *abad*, čuva i skrbi – *šamar*. Još uvijek se radi o ugodnoj djelatnosti. „Čovjekovo gospodarenje nad zemljom nije opisano kao svršen čin, kao što je to bio slučaj sa stvaranjem čovjeka u Post 1, 27. Ono je predmetom još jednog Božjeg govora (Post 1,28), ovaj put upravljenog čovjeku (plodite se, i množite, napunite... podložite je... vladajte). Dakle, radi se o zadatku kojeg čovjek treba početi ostvarivati; čovjek je,

rekli bismo, stavljen u proces ovladavanja zemljom. Naredba o ispunjanju i podlaganju zemlje (Post 1,28) zapravo jest naređenje čovjeku da razvija kulturu.

Bog pokazuje odnos s čovjekom dajući mu zadatak da imenuje. Biblijski tekst Post 1,31 i svjedoči zadovoljstvu Božjega rada - „Kad vidje Bog sve što je učinio, nađe to za „veoma dobro“. Bog na rad gleda kao „veoma dobar“ dio svojega stvaranja. Ljudski rad je bitan način sudjelovanja u Božjem kreativnom i otkupiteljskom radu. Stanje u edenskom vrtu je prvotno čovjekovo stanje u kojem i rad biva častan i lagan. Čovjek u edenskom vrtu ima prijateljski odnos s Bogom i ostalim stvorenjima. „I nije još bilo ljudi da obrađuju zemlju“ (Post 2,4-5) Ovo ukazuje da je Bog planirao da ljudi rade u zajedništvu s njim. Riječ – nije još bilo – *terem*- se upotrebljava dva puta, čime se ukazuje na daljnji zajednički rad, nedovršenost započetoga. Bog šalje kišu, a čovjek obrađuje vrt. Bog na taj način želi da ljudi žive i rade u zajedništvu s njim. Edenski vrt je na taj način prototip prvoga saveza Boga i ljudi.

Međutim, ljudi žele postati jednaki Bogu, samodostatni u svome djelovanju i djelovanje nastaviti bez Boga. Poslije ljudskoga pada rad se pokazuje kao prokletstvo, poslije ljudskoga pada dimenzija se rada još više naglašava. Nakon pada rad postade muka, o čemu na jasan način svjedoči biblijski tekst Post 2, 17-19, a osobito redak devetnaesti u kojem se iznosi: „U znoju ćeš lica svojega jesti kruh dok se ne vratiš u zemlju od koje si uzet. Jer si prah i u prah se vraćaš“. Sad je ljudski rad, ženin (rađanje djece u bolovima) i muževljev (muka pri obrađivanju zemlje, napor potreban za prehranjivanje) muka i patnja. Za ženu se životni teret sastoji u rađanju djece i njihovom odgajanju koje je trebalo biti radosno sudjelovanje u Božjem stvaralačkom djelovanju, a sada ono postaje izvorom porođajnih muka (Post 3, 16). Osim toga, muškarac sada postaje gospodar nad ženom što se protivi prvotnom ustanovljenju bračnog zajedništva. Za muškarca se opterećenje usredotočuje u težini njegova rada. Sada umjesto da čovjek bude gospodar nad zemljom, on joj postaje rob, sluga. Zbog čovjekove neposlušnosti Bog mu ukazuje da time nije narušen samo sklad između njihova odnosa, već je narušena i harmonija između čovjeka i zemlje. Stoga mu Bog govori kako je zemlja zbog njega prokleta, a njeno prokletstvo proizlazi iz činjenice da rađa korovom i trnjem (usp. Post 3, 18). Nadalje, muškarac će morati u znoju svoga lica obrađivati zemlju kako bi mu ona podarila kruh za život. Muka rada koju on mora snositi proteže se i na ženu. Ta tegoba njihova života trajat će sve dok se ponovno u zemlju ne vrate (usp. Post 3,19). Na ovakvim se biblijskim tekstovima temelji nauk učiteljstva Katoličke Crkve, a osobito nauk o radu koji proizlazi iz duha Drugog vatikanskog sabora.

Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* i enciklika *Laborem Exercens*

Katolička Crkva u konstituciji *Gaudium et spes*, brojevi od 33.-39., progovara o katoličkom nauku o ljudskom radu, promatrajući čovjeka kao sustvaratelja. *Gaudium et spes* promatra čovjekovu djelatnost iz perspektive suradnje s Bogom, čovjeka stvorena na sliku Božju. Konstitucija se kreće u trinitarnom okviru stvaranje-otkupljenje-dovršenje. Ljudska djelatnost, kao djelo osobe (*actus personae*) je uvijek usmjerena prema čovjeku koji na taj način usavršava i sama sebe, bivajući svjestan da „autonomija vremenitog“ ne znači prekidanje odnosa sa Stvoriteljem.

Socijalni nauk Crkve izražava dvostruku dimenziju rada: *objektivnu* i *subjektivnu*. Objektivnost je rada zbir aktivnosti, resursa, sredstava i tehnologija korištenih za produciranje stvari. Subjektivna je dimenzija rada djelatnost osobe kao dinamičnog bića sposobnog za izvršavanje različitih radnji. Subjektivna dimenzija, ističe Sabor, mora prethoditi objektivnoj dimenziji rada. Ljudski rad je svršni uzrok, cilj ljudske osobe. Rad ima i intrinzično društvenu dimenziju, raditi s drugima i za druge. Rad je tranzitivna djelatnost, počinje u ljudskom subjektu, a usmjerena je prema izvanjskom predmetu. Prema tome, rad je norma ljudske djelatnosti koja mora biti harmonizirana s autentičnim interesima ljudske rase, mora biti u skladu s Božjom voljom i planom spasenja, te omogućiti pojedincima i članovima društva ispunjenje njihova poziva. Iz subjektivne dimenzije rada proizlazi etička vrijednost, etička priroda rada. Ova istina čini središte i perinijalnu točku kršćanskog nauka o ljudskom radu. O tomu su govorili i papa Ivan XXIII. u enciklici *Mater et Magistra* i Pavao VI. u enciklici *Populorum Progressio*. Rad je u subjektivnom smislu uvijek osobno djelovanje, što implicira da je osoba u cijelosti, i tijelom i dušom, zaokupljena radom. Papa Ivan Pavao II. ističe da svojim radom čovjek imitira Boga. Rad je izraz punine čovjekove ljudskosti u njegovoj povijesnoj zbiljnosti te u njegovu usmjerenju prema onostranosti. Stoga, ograničiti rad samo na zemaljski opseg djelovanja predstavlja zabludu materijalizma. Ljudski rad uvijek polazi od osobe, ali je bitno usmjeren prema osobi. Na takav se način rad pokazuje i otkriva u svjetlu kršćanske duhovnosti. Crkva je uvjerenjena da je rad središnja dimenzija ljudske egzistencije na zemlji. To je jedan od temeljnih načina otvaranja, izričaj „otvorenosti bića“, ljudski rad je središte doprinosa evoluciji osobnosti, kako pojedinačno, tako i društveno. Rad je mnogo više od instrumenta, naglasci su Sabora.

Enciklika pape Ivana Pavla II. *Laborem Exercens* polazi od čovjekova dostojanstva, stvaranja na sliku Božju, tako da čovjek svojim radom sudjeluje u Božjoj djelatnosti, ukazujući na činjenicu da je enciklika u organskoj povezanosti s tradicijom katoličkog

socijalnog nauka, međutim, naša situacija danas traži otkrivanje novog značenja rada, novih zadataka s kojim se suočavaju kako pojedinci tako i društvo. Radi se o tomističkoj i personalističkoj enciklici u filozofskom smislu. Subjektivna dimenzija rada čini okolicu Papina razumijevanja rada. Papa ističe kako je polazište njegova pristupa i razumijevanja smisla i značenja ljudskoga rada otajstvo stvaranja. Čovjek je stvoren na sliku Božju, tu se krije njegovo dostojanstvo. Prema tome, rad ne samo da mora biti izraz moralnog ponašanja, nego krije i tragove evanđeoske poruke. Iz tog razloga Papa ne samo da želi promotriti mjesto i ulogu rada u ljudskoj zajednici, nego ljudskom radu dati teološko značenje. Papa također povezuje rad s pashalnim otajstvom Krista. Ideja je anticipirana iz enciklike *Rerum Novarum*, ali ne i do kraja razvijena.

Rad je za papu Ivana Pavla II izražaj ljudskog dinamizma. To je manifestacija ljudske naravi. No, radom osoba ne može objektivizirati svoju autentičnu bit. Osoba jest subjekt rada, ali rad ne čini čovjeka. To je djelatnost koja proizlazi iz osobe, nije nešto što je pridodano ljudskoj egzistenciji. Rad se ne može odvojiti od osobe, tj. kao subjekt osoba ne može postati predmet. Biće se ne može subordinirati pod niže vrijednosne pojmove. Crkva, naime, naglašava prioritet osobe pred radom, a rada pred kapitalom. Čovjek, naime, radom postaje izravni Božji suradnik, a plod toga rada osjeti se i na samoj prirodi i još više na životu, bolje rečeno, na suživotu svih ljudi. Tako, rad na prvome mjestu uključuje razum, pa volju, a onda i svrhovitost. Crkva želi poučiti današnje ljude da je rad sudionništvo u Stvoriteljevu djelu. Međutim, kolikogod se čovječanstvo trudi i ulaže silne napore da bi radom ostvarilo boljitak svijetu, ipak nas taj neumorni rad sve više dovodi u bezizlazno stanje budući da ga nismo razumjeli kao suradnju s Bogom, a na korist sebi i drugima. Čovjek je otuđen ukoliko odbija transcendirati/nadići i živjeti iskustvo samopredanja i formacije autentične ljudske zajednice opredijeljene za krajnje odredište - a to je Bog. Društveni se problemi ne mogu riješiti bez svjetla vjere i moralnog poretka stvari. Ljudi su se otuđili od Boga, od prirodnog svijeta, od svoje suštinske prirode. Takav prekid odnosa s transcendencijom ili „zamor transcendencije“ u suvremenom svijetu i čovjeku predstavlja istinsku etimologiju riječi - KORUPCIJA.

„Korupcija – zlo našeg vremena“

Papa Franjo je prvi papa koji progovara o korupciji kao kvalitativno drugačijem obliku zla od bilo kojeg grijeha. Papa naglašava da je izvor svake vrste korupcije, pojedinačne ili društvene, korumpirano srce. U tome je stvar – ističe Papa. Ljudsko srce mora biti otvoreno drugima, a ne oholo samodostatno u svojoj materijalnoj autistič-

nosti. Korupcija se odnosi na sve, svi je mogu počinuti i svi su joj podložni. Međutim, središte Papina obraćanja je sažeto u tezi da ne treba brkati grijeh s korupcijom. Grijeh vodi ka korupciji, ali ne kvantitativno (zbroj pojedinačnih grijeha ne čini korumpirana čovjeka), već kvalitativno - jer čovjeka vodi imanenciji, prekidanju odnosa s transcendentijom, tj. ona vodi njegovu egoizmu. Korupcija je, naime, slijepo napuštanje Boga i pouzdanje u vlastite snage. Zastrašujuće odzvanja misao o tomu da se grijeh oprašta, a korupcija se ne može oprostiti. U temelju svakog koruptivnog ponašanja stoji *zamora transcendentije*: Korumpirana se osoba uzdiže kao samodostatna vjerujući u svoje vlastito spasenje, te se umara od traženja oprosta. Prva značajka svake korupcije je IMANENCIJA. Samodostatnost, napuštanje Boga, počinje nesvjesno, no s vremenom se pojavljuje kao nešto najprirodnije. Nažalost, ljudska samodostatnost nikad nije apstraktna, to je stav srca prema sebi i drugima. Korupcija ne može biti oprostena, ona mora biti izliječena. Korumpiran čovjek uvijek pokušava održati stabilni privid, on će njegovati svoje dobre manire kako bi prikrio svoje loše navike. On brzo mijenja mišljenje i stav, i prilagođava se novonastaloj situaciji. Mi ga nazivamo oportunistom ili slabićem, ali rana njegove korupcije ostaje nama skrivena. On svoju koruptivnu djelatnost društveno opravdava. Grješnik priznaje svoju grješnost, plače, kaje se, svjestan je. Korumpirano srce svoj porok podvrgava *ubrzanu tečaju dobroga odgoja*, ističe papa Franjo. Umjesto: „Bože, milostiv budi meni grješniku“, on izgovara: „Bože, hvala ti što nisam kao ostali ljudi.“ Korumpiran čovjek ima potrebu uspoređivati se s drugima, što predstavlja još jednu značajku korumpirana čovjeka. Međutim, važan je način na koji se opravdava. On se u usporedbama poziva na loše ili ekstremne situacije. On ima potrebu za samoopravdanjem, on uspoređuje privid s realnošću. Uspoređujući se s drugima on ujedno postavlja i mjerila moralnog ponašanja, on od usporedbe kreće ka stvaranju suda i osude. Korupcija u konačnosti vodi gubitku stida. Smještajući transcendentiju s ovu stranu imanencije, stid postaje besramnost. Stid čuva metafizičku istinu, a imanencija bez transcendentije postaje neistina, besramnost. I konačno dolazimo do krajnje značajke korupcije, a to je – TRIJUMFALIZAM. Korumpiran čovjek nema nade, jer ne osjeća da je u grijehu: trijumfirao je. Kršćanin radi na imanentnim zalozima svoje trijumfalne budućnosti, a korumpiran čovjek bez nade radi na trijumfalizmu svoje, i jedine, sadašnjosti. Kod njega ne postoji perspektiva budućnosti. U ambijentu kruha i igara, korumpiran čovjek i druge regrutira u svoje kolo korupcije. On ne tjera na grijeh, ali novači za grijeh. Korumpiran čovjek u svom trijumfalnom hodu imanentnosti privida ne može odoljeti onom ovdje i sada. Stoga papa Franjo zaključuje kako korupcija nije čin već stanje. Korupcija se integrira u kulturu, ona ima svoju doktrinu, vlastiti jezik i način ponašanja, svoje manire. Ovakva kultura ima dualnu dimenziju: privida i

stvarnosti, imanencije i transcendencije. To je kultura oduzimanja, ističe papa Franjo. Ona oduzima stvarnost, a nudi privid. Transcendencija postaje ovostrana, ona je gotovo imanencija. To je stanje kraja transcendencije, kako ističe Jean Baudrillard, u kojem pojedinac ne prepoznaje svoje stvarne potrebe, ne postoji više transcendencija odozgo, ona dolazi odozdo. Čovjek može biti jako grješan, a ne pasti u zlo korupcije. Iskristalizirana imanencija ne proizvodi više osjećaj vlastite slabosti. Čovjek može ponavljati grijeh, ali ne biti još uvijek korumpiran, no ponavljanje grijeha može voditi korupciji. Zato će papa Franjo i zaključiti: pravim distinkciju (koja može biti opasna) između grijeha i korupcije, no ipak, istinita je. „Bit će dobro za nas da ponovimo jedni drugima: ‘Grješnik da, korumpiran ne!’“ Prema tome, korupcija kao teška rana vremena u kojemu živimo predstavlja nedostatan razumijevanje ljudskoga rada kao ostvarenja suradnje s Bogom u cilju zadovoljenja osobnog i opće-društvenog dobra. To je pogrešno shvaćen koncept rada u kojem samodostatnost i samodopadnost preuzimaju Božje mjesto u procesu izgradnje vlastitog i društvenog identiteta. Ljudski rad se mora shvatiti kao pozitivna vrijednost podarena čovjeku u cilju ostvarenja autentične egzistencije.

Umjesto zaključka

Interesantno će primijetiti kanadski klinički psiholog i profesor psihologije na Sveučilištu u Torontu Jordan B. Peterson, u svojoj već planetarno poznatoj knjizi „12 pravila za život: Protuotrov kaosu da: „Ljudska bića neizbježno doživljavaju patnju, to je tragedija ljudskoga života. Ta patnja potom potiče želju za sebičnim, trenutnim zadovoljenjem – za probitkom. Ali osobno žrtvovanje i rad puno nas djelotvornije čuvaju od patnje negoli kratkoročni impulzivni užitci (...) Radimo zato što smo uvidjeli vlastitu ranjivost, svoju podložnost bolesti i smrti, i želimo se zaštititi što je dulje moguće.“

Nepresušno interpretativno vrelo razumijevanja ljudskoga rada predstavljaju prve stranice Biblije na kojima se Boga prikazuje kao arhetipskog radnika. Osmišljenost ljudskog rada predstavlja ostvarenje i dovršenje vlastite egzistencijalne autentičnosti koja jedino u suradnji s Bogom može zadobiti svoj krajnji smisao i značenje. Bez razumijevanja sustvarateljske uloge čovjeka radnika u kontekstu povijesti spasenja, rad postaje muka, tlaka i mjesto zazivanja raznovrsnih prokletstava koja opteretiše čovjekova pleća u cilju zadovoljenja osobnog dobra. Tako shvaćena arhitektura ljudskoga dinamizma koji se ostvaruje u njegovu radu predstavlja pogrešno shvaćeno, a onda i življeno, interpretiranje prvih stranica Biblije. Čovjek je prije pada, u suradnji s Bogom, uživao svu dobrobit Edena. No, otuđenost od Boga kao ishodišne i referentne točke

Ljudskoga djelovanja uopće vodi zaokretu i razumijevanja ljudskog rada. Ljudski rad ne predstavlja prokletstvo, nego sustvarateljsku djelatnost čovjeka u zajedništvu s Bogom. Bog blagoslivlja svaki zauzdan i plemenit ljudski rad i daje izobilje plodova, a shvaćanje rada kao prokletstva nas vraća padu arhetipskih roditelja (Adam i Eva) i neotkupljenoj povijesti ljudskoga roda. Stoga će i crkveno učiteljstvo povijesno naglašavati da je čovjek otuđen, pa i u svom radu, bez svjetla vjere i moralnog poretka stvari. Sustvarateljska se uloga čovjeka i njegova djelovanja/rada u kontekstu ekonomije povijesti spasenja može razumjeti samo očima i jezikom vjere. Kroz prizmu takvih gledišta ljudski rad postaje blagoslov, a ne prokletstvo, ljudski rad vodi ostvarenju autentične, nasuprot neautentičnoj egzistenciji, te vodi svom konačnom ostvarenju, vodi ka određitu svih čovjekovih htijenja – vodi ka Bogu. Prema tome, shvaćajući rad kao prokletstvo odbacujemo svoju ulogu u povijesti spasenja i procesu izgradnje osobnog i društvenog identiteta, osobnog i općeg dobra. Živimo privid, a odbacujemo stvarnost, svijet promatramo očima materijalizma i osobnog probitka, a ne očima vjere i zajedničkog dobra.

Mr. sc. Igor Žontar

LITERATURA:

1. Gašpar, Nela, „Teologija ljudske djelatnosti u Gaudium et spes i poslijekoncilskoj recepciji“, Bogoslovska smotra 76 (2006.).
2. Pranjić, Pero, „Vremenita dobra i vremenita dobra u Crkvi“ (Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet; Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2013).
3. Popović, Anto, „Stvaranje čovjeka i izgon iz zemaljskog raja (Post 2, 4 – 3, 24). Starije (dijakronijsko) i novije (sinkronijsko) tumačenje biblijskog teksta“, Bogoslovska smotra 86 (2016.).
4. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 72008.).
5. Jorge M. Bergoglio – Papa Franjo, „Korupcija – zlo našeg vremena“ (Zagreb: Verbum, 2013).
6. Peterson, B. Jordan, „12 pravila za život: Protuotrov kaosu“ (Zagreb: Verbum, 2018).

KRŠĆANIN U RALJAMA NEUTRALNE ETIKE

Život kršćanina se vrti oko mnogo stvari koje su često prožete njegovom vjerom. Kršćanin ljude i svijet oko sebe - što je sasvim razumljivo - promatra očima vjere. Međutim, to promatranje kršćanina ponekad dovodi u teške nedoumice, izbore i sukobe, i sa samim sobom, i sa svojim vlastitim vjerskim uvjerenjima.

Ako kršćanin koji radi recimo u banci, posao od kojega ovisi egzistencija cijele njegove obitelji, dobije naredbu da klijentu proda kredit pod nepovoljnim uvjetima znajući da će klijent zbog toga možda izgubiti kuću i drugu imovinu, smije li kršćanin prodati takav kredit? Ako mu njegova kršćanska vjera nalaže da treba reći istinu klijentu, a istovremeno mu šef prijeti da će ostati bez posla ako taj kredit ne proda, što će učiniti? Između gubitka posla i egzistencije te činjenja nečega što se ne slaže s etičkim pravilima kršćanske vjere, kako se postaviti? Ili recimo u medicini, liječnik kršćanin koji se prizove na savjest u pitanjima ubojstva nerođenih i ubojstva starih i nemoćnih (suvremena *eugenika* koja istrebljuje stare i bolesne pod imenom *eutanzija*) i prijetnje da će ostati bez posla, da neće moći napredovati, usavršavati se, specijalizirati se?

Moguće je pronaći bezbroj ovakvih primjera gdje se kršćani moraju boriti s različitim etičkim i moralnim pitanjima koja su često međusobno suprotstavljena i u sukobu. Kršćanin je jedna od rijetkih pojava koja ljudski rad ne vidi uvijek kao čisto ekonomsko pitanje zarađivanja nego ponekad, kao što je slučaj u gore navedenim primjerima, rad ima moralne i etičke posljedice koje kršćanina ostavljaju u nedoumici oko odnosa između onoga što radi i etičkih i moralnih pravila koja su vezana uz kršćaninov rad. Svijet je danas posebno pod utjecajem jednog fenomena koja se tiču i odnose na kršćanina i njegovo shvaćanje etičkih i moralnih pravila.

Postoji rasprostranjeno shvaćanje koje je potpuno odvojeno od etike i morala; nazvat ćemo to *neutralnom etikom*, premda bi je isto tako mogli nazvati i *situacijskom etikom*, pa i *latentnom etikom*, a možda čak i najjednostavnije *etikom profita*. Jer neutralna etika nalaže kako i nije previše važno na koji način radiš, sve dok tvoj rad firmi i njezinom vlasniku donosi izdašnu i sigurnu zaradu. U takvoj etici određena etička i moralna pravila služe samo kao ukras i paravan, ali nemaju efektivnog utjecaja na čovjekov rad. Kao recimo, kada liječnik - ginekolog polaže Hipokratovu zakletvu o čuvanju ljudskog života, a nakon toga nastavi raditi kao liječnik koji obavlja pobačaje. Iako je Hipokratova zakletva etičko pravilo, ona je samo formalno pravilo koje ničemu ne služi i koje se u slučaju gore navedenog ginekologa ne poštuje i nema nikakvog posebnog značenja za

dotičnog ginekologa. Ili recimo bankar koji promovira politiku banke koja tvrdi da nema visoke kamate, a izdaje kredite s vrlo visokim kamatama zbog kojih ljudi gube poslove, kuće, imovinu. I u slučaju bankara prisutno je nepisano etičko pravilo kako kod sklapanja posla treba biti istinit i reći klijentu kako stvari stoje, ipak postoji mogućnost laganja i varanja klijenta što je neetično i nemoralno. Poseban primjer gdje je rad dobrano odvojen od etike i morala može se susresti u političkom radu kod onih osoba koje se u političkom životu deklariraju kao kršćani. Na neka moralna i etička pitanja u politici kršćanin političar često puta daje sljedeći dogovor: *privatno sam recimo protiv pobačaja i istospolnih zajednica koje se jezično nastoje definirati kao da su brak, ali zakon i demokratska pravila nalažu da se to poštuje*. I naravno takav kršćanin-političar kasnije bez velikih moralnih dilema ide i prima recimo sakramente u Crkvi.

Svi ovi primjeri ne služe da se obezvrijedi određeno zanimanje, jer među ljudima ima i odgovornih i etičnih i bankara, liječnika i političara nego da se ukaže na fenomen neutralne etike. Riječ je o fenomenu koji govori da postoje neka etička pravila, ali ta pravila u stvarnosti kao da ne vrijede te ih se ne treba držati, jer je od tih etičkih pravila daleko važnija ekonomija, zarada i profit. Kršćanin koji ima izgrađenu savjest i razlikuje što je etički dopušteno i što nije, može se naći i nalazi se često u nedoumicama i moralnim krizama kad radi posao gdje je jak utjecaj neutralne etike.

Što će učiniti liječnik-ginekolog kršćanin koji radi u bolnici gdje se vrše pobačaji, a ta se praksa protivi njegovoj kršćanskoj savjesti i kršćanskim etičkim i moralnim načelima? Ili što će učiniti kršćanin-bankar ako radi u ozračju gdje se mora samo zarađivati bez obzira na etička i moralna pravila? Hoće li i on pod cijenu gubitka vlastitog posla pristati na neutralnu etiku ili će zbog svojih kršćanskih stavova upozoriti klijente na neetično poslovanje banke kod davanja kredita ili pozajmice ili neke druge bankarske ponude? Fenomen neutralne etike, etike koja samo govori o etičkim pravilima, ali koja nemaju nikakvog efekta na stvarni i praktični rad mnoge kršćane dovodi u napast da i sami postanu neutralno etični prema onim pitanjima koja ne mogu biti ni etički ni moralno neutralna.

Smijemo li opravdati nekog kršćanina bilo kojeg zanimanja kada recimo glasa u parlamentu o zakonu koji je protivan kršćanskom etičkom svjetonazoru jer je dobio prijetnje ako to ne učini da će ostati bez posla i zajedno s obitelji završiti na ulici? Ili što ćemo mi ostali kršćani, a i Crkva učiniti za jednog takvog kršćanina koji se javno zauzme za kršćanska etička načela i pri tom bude egzistencijalno ugrožen i ostane bez posla u banci, bolnici, tvornici? Pitanje neutralne etike je veliko područje dilema i sukoba kršćanina sa samim sobom jer kako istovremeno živjeti svjetonazore koji se me-

đusobno suprotstavljaju, kako u jednom danu preživjeti nekoliko različitih moralnih i etičkih sustava koji se međusobno ne trpe i ne mogu ići zajedno?

Neutralna etika je privlačna jer ona ne traži od kršćanina da se odrekne svojih kršćanskih svjetonazora. Ona samo traži od kršćanina da formalno zastupa svoja kršćanska stajališta, ali da stvarno, efektivno i praktično u tom smislu ništa ne čini, nego da šuti i radi svoj posao. Kao kada bi liječnik kršćanin koji treba ubiti čovjeka jer je star i ekonomski neisplativ, izvršio eutanaziju pri tom govoreći kako je on kršćanin koji formalno poštuje načela svoje kršćanske vjere, ali u praktičnom smislu ih ne živi i ona ne utječu praktično na njegovu liječničku praksu. On ima kršćanske svjetonazore, ali su oni u stvarnom i praktičnom smislu mrtvi i neupotrebljivi. Neutralna etika je također privlačna, jer kršćanina oslobađa osjećaja krivnje tako što ga uvjerava da su svi etički sustavi jednaki i isti čak i onda kad su međusobno nepomirljivi. Kao recimo kada se kršćanin nađe u dilemi između sustava koji kažu kako je lihvarstvo i kamatarenje dobro i kako to nije dobro. Neutralna etika umiruje kršćansku savjest tako što je uvjerava da je riječ o običnom izboru koji nema etičkih ni moralnih posljedica. Dovoljno je da se izabere nešto od dvoga u danom trenutku i ide se dalje. Ako je potreban profit i zarada bira se pravilo kako je kamatarenje dobro, ako je zarada već premašila očekivanja, bira se pravilo da kamatarenje nije dobro, jer u ovom trenutku zarada ne treba.

Neutralna etika je zato i privlačna i utjecajna jer ona nastoji stvoriti u čovjeku stav kako različita etička i moralna pravila nisu nikada u sukobu, te kako je moguće istovremeno živjeti međusobno nepomirljive etičke sustave. Utjecaj neutralne etike je najočitiji u političkom životu, u trenutku kada kršćanin-političar izjavljuje kako je osobno protiv pobačaja, ali kako treba poštivati demokratske dosege i tekovine civilnih zakona po tom pitanju, dakle, dopustiti pobačaj iako ga on privatno ne tolerira. Međutim, kao neodgovoreno ostaje pitanje kako je moguće istovremeno zastupati dva nepomirljiva etička sustava? Kršćanski, koji govori o pobačaju kao teškom grijehu i ubojstvu, te onaj drugi, liberalni koji pobačaj smatra pitanjem individualnog ljudskog prava i slobode? Jedini način da se istovremeno zastupaju suprotni stavovi jest neutralna etika, etika koja govori o moralnim pravilima, ali bez ikakve praktične primjene na konkretan i stvaran život. I kršćani se često puta nalaze u ovakvim - za njih problematičnim - situacijama i dilemama gdje moraju razmišljati unutar nekoliko etičkih sustava istovremeno, što i kako učiniti te kako se etički i moralno postaviti.

Problem neutralne etike i nije toliko globalno vidljiv. Za mnoge tu kao da nema nikakvih problema. Kao ono, u redu je „malo“ prevariti, nadmudriti i potkrasti, sve dok i mene netko „malo“ ne prevari, nadmudri i potkrade. Ali za kršćanina bi ovo svakako

morao biti problem i to veliki. Jer on bi se u praksi između svega ostaloga trebao prvenstveno voditi zapovijedima „ljubavi“ i „naravi“ (*zlatno pravilo*). Njemu bi trebalo odzvanjati u ušima ono Gospodinovo: „Ljubi Boga iznad svega, a bližnjega kao samog sebe“, kao i ono drugo: „Ne čini drugom što ne želiš da drugi čini tebi“. *Isus reče da je to doslovno sve, sukus svih zakona i proroka istovremeno* (usp. Mt 22,34-40).

Stoga slobodno možemo reći da uznemirujući problem neutralne etike zaslužuje dosta filozofske, teološke i svake druge pažnje. Ova etika, zapravo svojevrsna nekoherentna logika nesumnjivo predstavlja veliku zapreku u nastojanju za izgradnjom boljeg i pravednijeg ljudskog društva.

vlač. dr. Oliver Jurišić

KONSALTING – KLJUČNI SASTOJAK U RECEPTU BILO KOJEG POSLOVNOG PODUHVATA

Vidao sam ih posvuda: ljude koji su ostavljali ili gubili radna mjesta da bi pokrenuli vlastiti posao. Ciljevi im uglavnom nisu bili megalomanski – neki su željeli slobodu jer su spadali u dominantan tip ličnosti. Neki su jednostavno dobijali otkaze u organizacijama u kojima su se stihijom života našli. I svi su imali jedan mali broj zajedničkih karakteristika koje su vodile ravno u neuspjeh.

Tema ovog teksta je ključni sastojak za uspjeh svakog nauma: članak govori o traženju i uzimanju ispravnih savjeta za univerzalni plan – za svaku vrstu poduhvata i omogućava čitatelju usporedbu između savjeta uz osobni primjer u kontrastu sa špekulacijom prijatelja, obitelji i šire javnosti.

Savjet vrijedan milion u valuti

Unuk Henrija Forda je naslijedio automobilski imperij sa visokim rizicima. Pored vanjskih prijatelja japanskih proizvođača, dogodilo se da je karizma generalnog menadžera zaprijetila autoritetu vlasnika.

Lee Iacocca je bio zvijezda automobilske industrije i ujedno menadžer Ford korporacije. Dizajnerski tim, kojeg je okupio, sklopio je Ford Mustang, model koji je ubrzo postao best-seller.

Sa uspjehom menadžera došlo je do prelaska granica ovlaštenja: g. Iacocca bi otišao u Japan i sa Toyotom dogovorio rezervne dijelove vrijedne stotine milijuna dolara, uz rizik visokih troškova skladištenja, konverzije strane valute i tržišni rizik neprodane robe.

Stvar se nije svidjela vlasniku koji se našao u sljedećoj situaciji: ako da otkaz Iacocci, taj potez bi se negativno odrazio na imidž Forda u javnosti. Ako dopusti Iacocci da sklupa poslove bez odobrenja vlasnika, prijeteći situacija da menadžer izbací pasivnog vlasnika iz posla gubicima od loših poslovnih odluka.

Što je uradio unuk Henrija Forda? Zatražio je savjet konsultanta. Za naknadu od čak milion dolara, konsultant je donio rješenje: vlasnik formira tročlano predsjedništvo poduzeća u kojem je Iacocca kratko na poziciji broj jedan. Onda ga se rotira na poziciju broj dva. Onda na tri. Zatim predsjedništvo glasa Iacoccu van igre i stavlja ga na nevažnu funkciju bez većih ovlaštenja.

Za osobu, koja je potražila savjet, dogodila se pobjednička situacija: imidž tvrtke je spašen, rizik gubitka novca otklonjen uz –za veliki Ford- minimalne troškove konsultantu. U protivnom bi loši poslovi po Japanu koštali više stotina milijuna dolara.

Kada platiti konsultanta

Ford nije ad-hoc izabrao savjetnika. Tog čovjeka je znao godinama i vidio je lični primjer, koji stoji iza savjeta. Stoga je glavni princip plaćanja naknade i izbora konsultanta: znati kako dotični kandidat upravlja svojim vlastitim poduzećem. Ako taj nema poduzeće ili ga loše vodi, nije u poziciji nikome ništa savjetovati.

Zamaskirani rizici poslovanja

Sreo sam mnoge ljude pune energije za novi posao, kojeg rade. Krenuli su samostalno i svu energiju su uložili u pribavu kupaca, izradu proizvoda i naplatu svojih usluga.

Obzirom da sam i sam u ulozi poduzetnika, prirodno je da sam opažao način na koji posluju drugi ljudi iz neposrednog poslovnog okruženja. U konkretnim promatranim slučajevima, opazio sam jednu zajedničku karakteristiku. Niti jedan nije imao jasno postavljene tračnice kojima se kreće. Obzirom da ih sam nije postavio, kretao se po tuđim tračnicama i redovno je završavao na mjestu na kojem nitko ne bi poželio biti. Na primjer kupci. Neki poduzetnici su tijekom vremena ostajali bez prodanih usluga ili proizvoda. Razlozi su mnogi – smanjenje budžeta na strani potrošača, recesija ili jednostavno smanjenje potražnje. Koji je bio odgovor promatranih poduzetnika na gubitak kupaca? Svaki od njih je odbacio postojeći *proizvod* i “pokušao nešto novo”.

Novo je nažalost dobivalo isti *ishod* kao i staro – nakon nekoliko početnih uspjeha, stvar je počela ići sporije i totalno se zaustavila. Međutim, skoro redovno – to zaustavljanje je uzelo opasne posljedice kao što su dugovi.

Savjet za zaobilazak dugova – budžet i knjigovodstvo

Prilikom jedne od posjeta mom prijatelju poduzetniku, bio sam neprijatno iznenađen iznenadnim pojavljivanjem mišićavog čovjeka u uredu poduzeća. Posjetilac je izgledao poput gangstera, ali je njegov govor bio uglađeno ljubazan i u skladu sa

pravilima bontona. “Dobar dan. Šalje me Vahida po platu, koju niste dali za radno mjesto prodaje jastuka preko telefona.”

Moj drug poduzetnik je nakon zastoja u prodaji usluga opremanja enterijera brzo *i bez istraživanja* tržišta prešao na fizičke proizvode i upao u nabavu nekih “ultra-zdravih” jastuka, za koje je unajmio studentice da ih prodaju telefonom u prostorijama njegovog poduzeća. Novac za isplatu plaća studenticama nije imao i očekivao je da će prodaja “ići”, što se nažalost nije dogodilo.

Jedna od tih studentica je nakon niza neuspjelih poziva kupcima jastuka, zamolila da joj se isplati plaća. Poduzetnik je ljubazno odbio, zatim odugovlačio te je bio prisiljen u posjet primiti Vahidinog istetoviranog “poznatika” koji je po europskom bontonu dao rok isplate i predložio poduzetniku da rasproda inventar u uredu. U protivnom – iskreno, protivno nije tema pisanja ovog članka jer svi znaju metode koje koriste utjerivači dugova.

Poanta? Biznis nije vlak u koji se ulazi kao na željezničkoj stanici. Jednom kada se ukrca, posljedice za promašaj destinacije su ozbiljne. Čak ni željeznica vam neće vratiti novac za kartu jer ste vi promašili gdje želite ići.

Kako su uspješni ostvarivali dobit bez zaduživanja? Niz primjera.

Odgovor na ovo pitanje zahtjeva takt jer zalazi u zonu privatnosti svakog čovjeka. Zato se služim konkretnim primjerima kojima je pošlo za rukom ostvariti pozitivan novčani rezultat bez dugova i u konačnici dajem –nadam se- univerzalno rješenje.

Steve Jobs je posao spajanja električnih kola sa prijateljem Steve Vozniakom radio po garažama da bi došao do kompjutera za široki spektar privatnih potrošača kompanije Apple. Jednom kada je imao *utrživ proizvod (plaćen od strane kupca na otvorenom tržištu)*, on bi izdavao *dionice* umjesto zahtjevanja komercijalnog duga u banci (popularno nazvano revolving, prekoračenje, limit i ostali ulašteni nazivi početka rizičnog dugovanja novca)

Dakle, *istražio je proizvod* na malom – bez rizika – i kada bi stvar uspjela *na malom* – potražio bi novac za veliko, ali ne od komercijalnih bankara nego od investicionih fondova ili bi sam objavio tzv. emisiju dionica. Steve Jobs je imao pozitivan bilans na tekućem računu u banci bez dugova i nakon smrti je obitelji ostavio gotov novac.

Howard Schultz je u prvoj Starbucks kavani sam posluživao kave. Kada je prva kavana uspjela, otvarao bi drugu. Ako bi druga počela praviti *gubitak – gasio bi je*.

John D Rockefeller je ostajao van zone zaduživanja preciznim knjigovodstvom *vlastitih-privatnih novčanih izdataka*. Na godišnjem odmoru sa suprugom i djecom u Italiji, konobar mu je donio račun za komplet jelo i piće sa knjigovodstvenim koljenom i naznakom “konzumacija jela i pića”. Rockefeller je račun vratio i zamolio cifre za svaku stavku odvojeno. Nakon što je konobar ponovo donio račun, *Rockefeller ga je opet vratio* i ljubazno zamolio da mu se ispostavi novi – ne po obroku nego *po svakom batku* – jer su jeli piletinu.

Dakle, navedeni poduzetnici su imali ovaj *niz sposobnosti*:

- istraži na malom da ne upadneš u novčani gubitak na velikom;
- gubitaše promptno zatvaraj – gasi firme ili ispostave koje gube novac;
- aktivno se koristi planiranjem prihoda i rashoda (budžet) i bilježenjem transakcija (knjigovodstvo);

U konačnici je za izbjegavanje dužničkog ropstva dovoljno primijeniti ove upute iz Starog i Novog Zavjeta:

“Tko je vjeran u najmanjem, i u najvećem je vjeran; a tko je u najmanjem nepošten, i u najvećem je nepošten. (Lk 16,10)

“Bogataš vlada nad siromasima, a dužnik je sluga vjerovniku.” (Izr 22,7)

Kako konsalting izgleda u našoj praksi sa manjim novčanim iznosima

U slučaju da je moj –prije spomenuti- prijatelj poduzetnik zatražio savjet, od poznanika bi ga dobio besplatno. Iz vanjske perspektive neovisnog promatrača se u njegovom poslu vidjelo nekoliko nepotrebnih stvari:

1. Plaćao je najam za ured u poslu koji nije zahtjevao posjete kupaca, kao što to, na primjer, traži restoran. Izvršenje usluge dizajna enterijera se može raditi u opremljenoj sobi u stanu, kojeg je imao na raspolaganju. Svaki posao, koji procesira informacije a ne robu, nužno ne zahtjeva najam ureda. Prevođenje, dizajn web stranica i trgovinsko posredovanje su primjeri takvih djelatnosti.

2. U posjedu je imao privatni automobil za kratku distancu do ureda, potpuno savladivu pješke.

3. Ured je opremio klima uređajem, printerom i namještajem, koji se uopšte ne koriste u procesu proizvodnje usluga.

4. Olako je napuštao tračnice i stazu kretanja bez oštrenja alata i istraživanja, što ga je koštalo ne samo novca nego i zdravlja.

5. Konsultanta je mogao platiti iz iznosa srezanih nepotrebnih troškova.

Od koga ne uzimati savjete

U autobiografskoj ispovjesti, osnivač korporacije "Nike" i rekreativni sportaš-trkač, iznosi šokantnu priču o neprimjetnim počecima tog milijarderskog biznisa. Phil Knight je nakon diplomiranja na Stanfordu krenuo na put oko svijeta i okušao se u karijeri prodavača. Nijedno od tog nije donijelo konkretan rezultat. Međutim, ono što ga je realno zaokupiralo bila je njegova pasionirana želja da ostalim sportašima pruži zadovoljstvo udobnih patika kojih na američkom tržištu tada nije bilo. Udobne patike su se proizvodile u Japanu.

Većina je danas čula za Nike korporaciju ili je vidjela njihove proizvode. Smiješno bi bilo i pomisliti da danas netko Phil Knight-u kaže da se prestane baviti tim "neozbiljnim poslom oko patika". Međutim, to je upravo savjet kojeg na sreću g. Knight nije poslušao ni u vremenima krize. Tužnije i smješnije je što je savjet došao od najutjecajnije osobe u životu čovjeka. Savjet da prekine "šarlatanstvo sa patikama" dao mu je nitko drugi do njegov otac. Je li ga trebao poslušati? Danas je lako odgovoriti na to pitanje. Međutim, u situaciji kada prodaja ne ide sjajno, dobavljači stalno zovu za novac i banka prijeti pokretanjem sudskog postupka, taj "savjet" se čini kao moguća realna opcija. Ono što je Phila Knighta održalo na stazi je upravo duhovna putanja. On svoj posao nije smatrao radom za novac već životnom misijom da sportašima pruži udobnost pri treninzima i natjecanjima.

Dakle, obitelj i prijatelji vrlo često nisu dobar izvor mudrih poslovnih savjeta. Od njih se mogu naučiti taktičke stvari, međutim strateške principe (kojim pravcem ići u životu) nas nitko ne može naučiti osim duhovnog autoriteta koji vlada našim životom.

Daniel Kapeleti, dipl. oec.

Bibliografija:

Walter Isacson: "Steve Jobs"

Howard Schultz: "Onward: How Starbucks Fought for Its Life without Losing Its Soul"

Ron Chernow: "Titan - the life of John D Rockefeller, Sr"

Phil Knight: "Shoe Dog"

Lee Iacocca "Iacocca: An Autobiography"

Today's Bosnian Version (prijevod biblije)

